

Ukraina sõjapõgenikud Eestis

RITA 1: Strateegilise TA tegevuse toetamine

Lõpparuanne

Poliitikauuringute Keskus Praxis,
Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE),
Eesti Rakendusuringute Keskus CentAR

Uuringut rahastas SA Eesti Teadusagentuur Euroopa Regionaalarengu Fondist toetatava programmi (RITA) raames.

Uuring on RITA projekti „RITA C-19 Majandus – COVID-19 seotud majandusmõjude ning nende pehmendamiseks mõeldud poliitikameetmete tõhususe hindamine“ pikendus „Ukraina kriisiga seonduvate teemade uurimine“.

Uuringu tegid Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike Rakendusuringute Keskus (RAKE) ja Eesti Rakendusuringute Keskus CentAR.

Autorid: Marleen Allemann, Kristi Anniste, Sten Anspal, Raul Eamets, Kerly Espenberg, Janno Järve, Kati Kadarik, Epp Kallaste, Elisa Kender, Elisabeth Kendrali, Laura Helena Kivi, Kadri Lees, Lisanna Lehes, Minni Saapar, Marko Sömer, Sabina Trankmann.

RITA on Euroopa Regionaalarengu Fondist toetatav programm, mille eesmärk on suurendada riigi rolli teaduse strateegilisel suunamisel ning teadus- ja arendusasutuste võimekust ühiskondlikult oluliste uuringute tegemisel. Programmi kaudu rahastab SA Eesti Teadusagentuur Eesti riigi vajadustest lähtuvaid sotsiaalmajanduslike eesmärkidega rakendusuringuid.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

RITA

1632

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

praxis | mõttekoda

SISUKORD

EXECUTIVE SUMMARY	4
SISSEJUHATUS.....	9
1. Ukraina sõjapõgenike leibkonna struktuur	10
2. Sõjapõgenike hakkamasaamine Eestis	12
2.1. Tööturg.....	12
2.1.1. Eestis töötavad Ukraina sõjapõgenikud	12
2.1.2. Eestis töötud ja mitteaktiivsed Ukraina sõjapõgenikud	18
2.2. Haridus	19
2.2.1. Alusharidus	19
2.2.2. Üldharidus.....	20
2.2.3. Õppekeele eelistus.....	21
2.2.4. Huviharidus.....	21
2.3. Tervis	22
2.4. Eluase ja toimetulek.....	24
2.4.1. Eluase	24
2.4.2. Toimetulek	25
2.5. Kohanemine Eestis.....	27
2.5.1. Suhtlusvõrgustik ja Eesti elanike suhtumine põgenikesse	27
2.5.2. Institutsioonide usaldamine	28
2.5.3. Eesti keele õppimine	29
2.5.4. Õnnelikkuse tase.....	29
2.6. Tulevikuplaanid	30
2.6.1. Tagasirände kavatsused: pikk plaan.....	31
2.6.2. Tulevikuplaane mõjutavad tegurid.....	31
2.6.3. Ukrainasse naasta ja Eestisse jääda soovijate profiil.....	32
3. Kokkuvõte	33
4. Poliitikasoovitused.....	36
Lisa 1. Küsitlusuuringu meetodika kirjeldus.....	37
Lisa 2. Projekti käigus valminud raportid	41

EXECUTIVE SUMMARY

On February 24, 2022, Russia initiated a full-scale war against Ukraine, resulting in millions of Ukrainians being forced to abandon their homes and flee the country. While a significant number of refugees sought shelter in neighboring countries such as Poland, the Czech Republic, and Germany, Estonia also emerged as a crucial destination.

On March 9, 2022, the Government of the Republic of Estonia enacted a decree, offering Ukrainian citizens who had arrived in Estonia to escape the war the opportunity to apply for temporary protection. This protection granted access to various services provided by national and local authorities, including the labor market, health and social services. Additionally, the children of Ukrainian refugees were entitled to receive appropriate and age-specific education. Several studies have indicated that service provision presents a significant challenge for countries hosting war refugees. Consequently, it became essential to gather more detailed information on the situation and needs of war refugees to better prepare national and local authorities for service provision.

Initially, data on war refugees in Estonia was collected by multiple national and local authorities, resulting in an aggregation of diverse data files and databases that often lacked interoperability. As a consequence, the data was not systematically analyzed. This project aims to address this issue and improve the overall situation.

This report offers a comprehensive overview of the circumstances faced by Ukrainian war refugees in Estonia. Primarily, the report relies on two sources of information. Register data is utilized to analyze labor market participation, particularly the changes that have occurred over time. In the fourth quarter of 2022, an in-depth survey of individuals with temporary protection was conducted to collect information on other aspects of life, including education, housing, health, social coping, intentions to return, and additional labor market concerns.

Unless explicitly mentioned in the report, the statistical information presented in the summary is derived from this survey and primarily reflects the situation at the time the survey was conducted. It is important to note that the circumstances may have evolved since the survey was carried out, and the current situation may differ somewhat from the findings presented in this report.

By providing an updated and comprehensive analysis of the experiences and needs of Ukrainian war refugees in Estonia, this report seeks to enable national and local authorities to better prepare and respond to the challenges associated with hosting and supporting displaced populations during times of crisis.

Who is a Ukrainian war refugee?

In the fourth quarter of 2022, the typical Ukrainian refugee in Estonia was a young, educated, and healthy woman. Among all adult Ukrainian refugees in Estonia, women constituted 74%, while over half (55%) were aged between 18 and 39 years. A substantial proportion (51%) of adult Ukrainians

in Estonia held a university degree. Additionally, a significant number of children arrived in Estonia, comprising just over one-third (37%) of the total refugee population.

Labour market

Under the given circumstances, individuals with temporary protection have demonstrated a notable adaptation to the Estonian labor market. As of December 2022, approximately 41% of these individuals earned income from employment subject to social security contributions, compared to 63% of the total Estonian population aged 16-65. The proportion of income earners has remained relatively stable since the early summer.

The survey indicated that the employment rate was slightly higher, at around 55%. Discrepancies between register data and the survey results can likely be attributed to the inclusion of employment with Ukrainian employers in the survey, which is not reflected in Estonian registers. Informal employment could, also, potentially contribute to the higher figure reported in the survey.

Although Ukrainian refugees boasted high levels of education, with 51% of adult refugees holding a university degree, the survey indicated that they predominantly worked in positions that did not necessitate specific skills while in Estonia. Furthermore, 62% of these individuals were employed in jobs that did not align with their educational level, with the primary obstacle being the language barrier. Nearly 75% of employed Ukrainian refugees had jobs that did not match their qualifications; however, 59% of them were not actively seeking new employment opportunities at the time. This situation is unlikely to be sustainable in the long run. Ukrainian refugees are motivated to work, even if their jobs in Estonia differ from those held in Ukraine, as earning an income appears to be a priority. A total of 85% of unemployed war refugees would be willing to accept a job requiring a lower level of education.

Upon arrival in Estonia, refugees relied on the networks and contacts of local Ukrainians, as government institutions like the Unemployment Insurance Fund are not highly trusted in Ukraine. Although most unemployed war refugees are registered with the Unemployment Insurance Fund, they were primarily referred by reception centers and local authority social workers to access benefits and services. Consequently, only a relatively small proportion of refugees secure employment through the Unemployment Insurance Fund.

Education

The majority of Ukrainian refugees have enrolled their children in Estonian schools. For those who haven't, the primary reason is not fear of a different curriculum or challenges in securing a school placement, but rather a preference for their children to continue remote learning or homeschooling through a Ukrainian school. In total, 81% of refugees with school-age children have enrolled them in school. Among those whose children do not attend an Estonian school, 62% cited remote learning or home education as the reason. Only 5% reported difficulties in finding a school placement, 3% mentioned a different curriculum as a barrier, and 2% expressed the intention to leave Estonia.

Regardless of whether they plan to return to Ukraine, most Ukrainian refugees in Estonia would prefer their children to receive education in Ukrainian. A total of 58% of refugees with minor

children favored Ukrainian-language education, while 19% preferred Estonian and 6% chose Russian.

Not all refugees deem it necessary to enroll their children in Estonian kindergartens, possibly relying on family and friends for childcare. However, the majority know where to find information about kindergartens if needed. Among refugees with preschool-aged children, 60% have enrolled their child(ren) in kindergarten. Of those who haven't, 46% said they had no plans to do so, a proportion higher among those who already had family or friends in Estonia upon arrival or whose spouse is also in Estonia. A total of 75% of refugees planning to send their child to kindergarten in the future know where to find information about kindergartens.

Refugees display a strong interest in extracurricular education for their children, with only 16% of parents expressing no desire for their child to participate in such activities, even if suitable and free-of-charge options were available. This highlights the importance placed on education and enrichment opportunities for the children of Ukrainian refugees in Estonia.

Housing

A total of 68% of Ukrainian war refugees resided in separate apartments, predominantly in larger cities such as Tallinn and Tartu. The likelihood of living in a separate dwelling increased with the duration of their stay in Estonia. Conversely, those who arrived later were more likely to live in temporary state-provided accommodations. By the autumn, the proportion of refugees living in separate apartments had risen compared to the summer survey when 45% of respondents lived in a separate apartment or house. This demonstrates that government assistance for housing was necessary and appropriate upon arrival, but refugees have since become more self-sufficient.

Employed Ukrainian refugees generally do not require substantial government support to cover housing expenses. In a mere 4% of cases, the Estonian government fully paid for the housing of employed war refugees.

The majority of Ukrainian war refugees felt secure in their housing arrangements, with 65% able to stay in their homes for as long as necessary. This stability enables them to concentrate on other priorities, such as working or job searching, and ensuring their children receive a proper education.

Health

The war refugees who have recently arrived in Estonia are generally in good health, as the arduous journey was primarily undertaken by those who were healthier and younger, thus having fewer health issues. Less than a quarter of these refugees suffer from chronic conditions, which is a lower percentage compared to the native Estonian population within the same age group. The majority of the refugees are aware of how to access health care in Estonia; however, one in four individuals would appreciate additional information regarding general practitioners, and one in five seek further guidance on dental care. Most war refugees with young children have ensured their vaccination against prevalent communicable diseases, and only a small number among them have no plans to vaccinate their children.

Social coping

Over half of the refugees have secured employment, making wages a primary source of income for their households. The average income earned from wages (€824) significantly exceeds the average income from benefits (€284), indicating that most household income is generated through work

rather than relying solely on benefits, which are likely insufficient for maintaining a decent living standard.

Households with at least one employed member tend to be better off, boasting a higher total income compared to those with unemployed or inactive members. As a result, when Ukrainian refugees join the workforce, their household's economic stability improves.

Financial concerns rank among the top issues for 37% of Ukrainian refugees. Interestingly, a higher percentage of unemployed individuals (43%) cited money as their main concern compared to their employed counterparts (36%). This suggests that securing employment helps alleviate financial stress and enhance overall well-being.

For the majority of refugees, obtaining information about and applying for social benefits has been a straightforward process. Language barriers have not posed significant challenges at public institutions, as national and local government staff have successfully provided information and assistance for benefit applications. The inclusion of Ukrainian war refugees as advisors has further contributed to this smooth experience.

Intention to return

The security situation across various regions in Ukraine remains unpredictable due to ongoing hostilities, making it difficult for the majority of war refugees in Estonia to evaluate their short- and long-term plans concerning a potential return to Ukraine. Nevertheless, 63% of Ukrainian war refugees hope to return to their home country within three years, while 25% envision staying in Estonia. It is important to note that a third of these refugees come from active war zones and may not have a home to return to. The duration of the conflict will inevitably influence the likelihood of returning, as a prolonged war increases the probability of refugees remaining in Estonia.

The factors most significantly affecting the future plans of war refugees include the situation in Ukraine, obtaining an Estonian residence permit, and securing housing for family and relatives. A total of 78% of respondents view the situation in Ukraine as a critical factor, while 47% regard obtaining a residence permit in Estonia as most influential when deciding whether to stay in Estonia or return to Ukraine. Additionally, 39% stated that their decision hinges on securing housing for their family and relatives. At the time of the survey, only a small fraction (3%) of adult war refugees living in Estonia under temporary protection planned to return to Ukraine permanently within the next three months. Most cited reasons include reuniting with family members in Ukraine and improved safety conditions in the country. The main reason for not wanting to return within the next three months was the lack of safety and security in Ukraine, as well as the absence of essential services such as healthcare, electricity, water, and infrastructure.

There is a strong motivation among Ukrainian war refugees in Estonia to learn the Estonian language. Out of the surveyed refugees, 28% are attending Estonian language courses, 30% are learning independently, and 32% are planning to start learning Estonian in the near future. This demonstrates their commitment to integrating into Estonian society and improving their prospects within the country.

Policy recommendations

- Considering Estonia's demographic and labor market conditions, the individuals granted temporary protection present an invaluable opportunity that must not be overlooked. Estonia has welcomed thousands of newcomers with diverse skills and

expertise, which are not being fully utilized at present. This issue likely stems from two primary factors: first, the identification of these skills, and second, the effective pairing of employers and employees. It is crucial to evaluate whether the Unemployment Insurance Fund's current resources are adequate in light of the ongoing crisis and, if needed, provide additional support.

- Research on the well-being of refugees reveals that those integrated into the labor market fare significantly better. As such, the Unemployment Insurance Fund should undoubtedly persist in implementing relevant programs aimed at offering educated women who have previously worked in Ukraine, particularly within the public sector, the chance to assimilate into the Estonian labor market in positions that correspond to their educational background. This support may include language training or the adaptation of educational qualifications to fit the Estonian context, such as for nurses, teachers, and other professionals.
- Our findings suggest that while networks can help people under temporary protection to find work more quickly, they can also act as a kind of trap, directing them towards jobs that are familiar or available to network members. In the long run, it is important that networks do not start to limit the choices of refugees and prevent them from moving to jobs that are a better match to their skills level. In particular, this means raising awareness among those granted temporary protection and, for them, increasing the credibility of the Unemployment Insurance Fund as a job mediator.
- The findings of the survey suggest that companies with a higher fraction of employees with Russian citizenship and undefined citizenship are more reluctant to hire refugees enjoying temporary protection. This may be an indication of discrimination, and needs further analysis.
- As it is not clear how many of the Ukrainian refugee children attending school in Estonia also participate in distance learning in Ukrainian schools, how consistently this is done and what is the weekly workload of these children, the situation of refugee children and young people, their learning workload and mental health require further examination.
- It is crucial for the children of war refugees who plan to settle in Estonia to attain a high level of proficiency in the Estonian language, as it would enable them to thrive in the job market and integrate into society more effectively. However, many war refugees do not have a clear intention of staying in Estonia permanently. Even for those who do intend to stay, it is vital to preserve their native language and maintain connections with the Ukrainian cultural sphere. As a result, we should explore methods to offer students opportunities to enhance their native language skills within Estonian school lessons and the broader educational system.
- Living in temporary accommodation for long periods of time is stressful, especially for those staying on ships and in hostels. Care should be taken to ensure that refugees do not stay for long periods in such very temporary places of accommodation. Refugees should be offered counselling and support to find more permanent dwellings.

SISSEJUHATUS

Eelmise aasta 24. veebruaril alustas Venemaa täiemahulist sõda Ukrainas. Selle tulemusena olid miljonid ukrainlased sunnitud oma kodud maha jätma ning riigist lahkuma. Paljud sõjapõgenikud leidsid pelgupaiga Ukraina lähiriikides (Poola, Tšehhi, Saksamaa), kuid ka Eesti oli neile oluliseks sihtkohaks.

9. märtsil 2022 jõustus Vabariigi valitsuse korraldus, millega said sõja eest Eestisse tulnud Ukraina kodanikud taotleda ajutist kaitset. Ajutise saamisel on inimestel õigus erinevatele riigi ja kohalike omavalitsuste pakutavatele teenustele. Nii on sõjapõgenikel õigus tööturu-, tervishoiu- ja sotsiaalteenustele ning Ukraina sõjapõgenikest lastel on õigus adekvaatsele ja eakohasele haridusele. Erinevad uuringud on näidanud, et teenuste pakkumine on sõjapõgenikke vastuvõtivatele riikidele suureks väljakutseks. Selleks, et riik ja kohalikud omavalitsused saaksid teenuste pakkumiseks paremini valmistuda, oli vaja saada täpsemat infot siia saabunud sõjapõgenike olukorra ja vajaduste kohta.

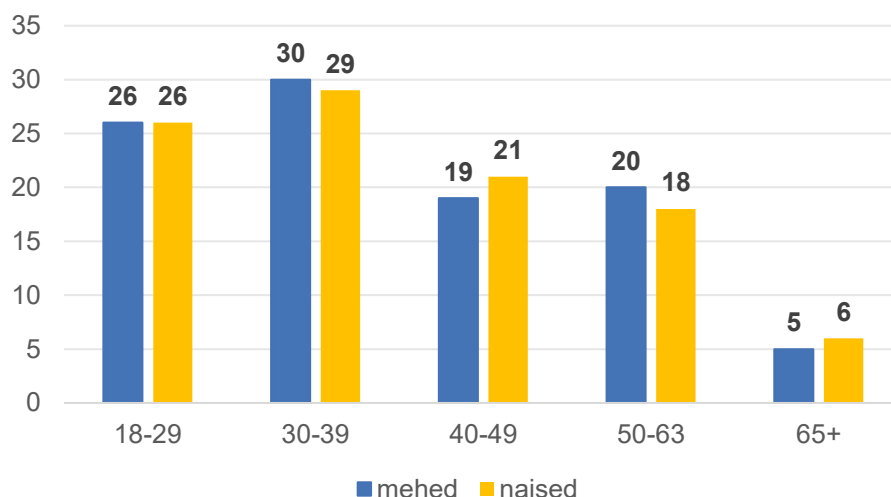
Eestisse jõudnud sõjapõgenikelt kogusid kriisi alguses andmeid erinevad riigiasutused ja kohalikud omavalitsused. Neid andmeid koguti erinevatesse andmefailidesse ja -baasidesse, mis polnud sageli riskasutatavad ning seetõttu kogutud andmeid süstemaatiliselt ka ei analüüsitud. Käesoleva projekti eesmärk oli seda olukorda parandada. Eesmärgi saavutamiseks püstitati ja täideti kolm uurimisülesannet:

- Esiteks töötati projekti käigus välja ankeet (ja viidi selle põhjal läbi küsitlus), mis võimaldas saada Eestis riigiasutustel infot teemade kohta, mida registriandmed ei katnud.
- Teiseks analüüsiti tööturgu puudutavaid registriandmeid.
- Kolmandaks viidi läbi kvalitatiivuuring, mille fookuses olid Ukraina sõjapõgenikud, kes Eestis ei tööta ega ole Töötukassas arvel. Eesmärk oli välja selgitada, kes sellesse gruppi kuuluvad, millised on nende inimeste probleemid ning mida saaks riik teha, et neid töö leidmisel toetada.

1. UKRAINA SÕJAPÕGENIKE LEIBKONNA STRUKTUUR

Selles peatükis antakse ülevaade Eestisse jõudnud sõjapõgenike profiilist, nende leibkonna struktuurist ning sellest, kust on põgenikud pärit. Andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring, mis viidi läbi oktoobrist detsembrini 2022¹.

Eestisse jõudnud Ukraina sõjapõgenikud on valdavalt noored naised. **Kolmveerand (74%) kõikidest Eestisse saabunud täisealistest Ukraina sõjapõgenikest on naised ning üle poole (55%) on 18–39aastased.** 65aastaseid ja vanemaid inimesi on täiskasvanud sõjapõgenike seas 6%. Kuna Venemaa agressiooni algusest alates on 18-60aastastel meestel keelatud Ukrainast lahkuda, võiks eeldada, et mehi on keskmisest rohkem vanemates vanuserühmades, kes selle vanusepiirangu sisse ei mahu. Samas küsitlusuuringu andmed seda ei kinnita – meeste vanusejaotus on sarnane naiste omale (joonis 1).

JOONIS 1. Sõjapõgenike vanusejaotus soo lõikes, %, N=1598

Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

Alaealised lapsed moodustavad küsitlusuuringu põhjal Eestisse saabunud sõjapõgenikest veidi üle kolmandiku (37%). Võrdluseks: lapsed moodustavad umbes kolmandiku pea kõigis sõjapõgenikke vastuvõtvates riikides, vaid Poolas on laste osakaal olnud veidi kõrgem (41%)². Oma

¹ Küsitlusuuringu meetodikat on põhjalikumalt kirjeldatud RITA teemapaberis „Sissejuhatus. Meetodika. Sõjapõgenike profiil.“ Käesolev peatükk toetub kahele uuringus valminud teemapaberile:

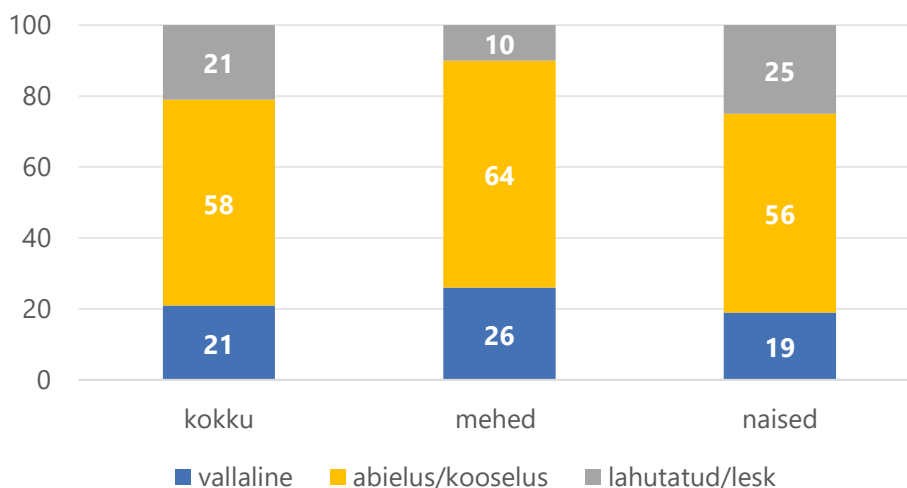
Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 1: Majutus. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_majutus.pdf]

Anniste, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 1: Sissejuhatus. Meetodika. Sõjapõgenike profiil. Tartu Ülikool, Poliitikauuringute keskus Praxis. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_sissejuhatus.pdf]

² UNHCR (2022). Refugees from Ukraine in Poland: Profiling Update, September 2022. [<https://data.unhcr.org/en/documents/details/97157>]

alaealised lapsed on Eestisse kaasa võtnud enamik alaealiste lastega sõjapõgenikest ning vaid 5% (sagedamini meestel ja lahutatud inimestel) ei ole alaealised lapsed Eestis kaasas.

Enam kui pooled saabunud sõjapõgenikest on abielus või vabaabielus (58%) ning pooltel (50%) on alaealised lapsed. Eestisse saabunud meeste ja naiste pereseis on mõnevõrra erinev. Nii on meeste seas suhteliselt rohkem vallalisi ja abielus inimesi, naiste seas rohkem lahutatuid ja leskesid (joonis 2). Samuti on meestel naistest veidi harvem alaealisi lapsi (47% meestest vs 53% naistest).

JOONIS 2. Sõjapõgenike pereseis soo lõikes, %, N=1598

Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

Sõjapõgenikud elasid enim koos oma lastega (55%) ning 37% elas koos oma kaaslasega. Kaks kolmandikku abielus/kooselus sõjapõgenikest elab Eestis koos oma partneriga. See ei tähenda, et Eestisse saabuti koos kaaslasega, võis olla ka olukordi, kus vastaja kaaslane juba oli eelnevalt Eestis, näiteks töötas siin. Küsitlusuuringu andmete põhjal võib eeldada, et 19% naistest tuli elama juba varem Eestis elanud abikaasa juurde. Ligi veerandil (24%) jäi abikaasa/partner Ukrainasse.

11% Ukraina sõjapõgenikest elas Eestis üksi. 29% elas koos veel ühe inimesega, 45% kolme-nelja inimesega, 11% viie-kuue inimesega ning 3% enam kui seitsme inimesega. Ainult koos oma lastega (ilma kaaslaset) elas 20% vastanutest, see tähendab, et leibkonnas oli lapsevanem (97% juhtudest oli selleks lapsevanemaks ema) ning tema lapsed. Koos oma kaaslase ning oma lastega elas Eestis 21% vastanutest. 13% vastanutest elas koos kas enda või kaaslase vanematega.

Vaadates sõjapõgenike päritolupiirkondi sõjategevuse järgi (2022. aasta novembri seisuga) on näha, et umbes kolmandik Eestis ajutist kaitset taotlenud sõjapõgenikest on tulnud n-ö väga ohtlikest piirkondadest, mis parasjagu on okupeeritud või kus toimub aktiivne sõjategevus (Krimmi, Donetsk, Zaporizžja, Luhanski, Hersoni oblastid). Siinkohal on oluline märkida, et okupeeritud Krimmi oblastist on tulnud väga väike osa (alla 0,5%) Eestisse saabunud sõjapõgenikest. Kolmandik on tulnud n-ö ohtlikest oblastitest, mis on rindejoonele lähedal ning kus õhurünnakud on sagedased (Dnipropetrovski, Mõkolajivi ja Harkivi oblastid). Kolmandik on tulnud praegusele rindejoonele kaugematest piirkondadest (ülejäanud oblastid). 54% on tulnud suurematest linnadest (100 000 ja enam elanikku), seega on mõistetav, et ka Eestis eelistavad paljud elada suuremates keskustes.

2. SÕJAPÕGENIKE HAKKAMASAAMINE EESTIS

2.1. Tööturg

Selle peatüki andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring³ ja registriandmete analüüs.

Küsitluse tulemusel selgus, et 55% Ukraina sõjapõgenikest töötas Eestis. Enamasti töötati Eesti tööandjale, kuid mõned töötasid ka oma Ukraina tööandjale – neid inimesi oli kokku umbes 1%. Töötute osakaal oli 28%, kusjuures Ukrainas viibides olid töötud vaid 4% sõjapõgenikest. Mitteamiivseid oli 17%, kuid Ukrainas viibides oli mitteamiivseid 29%. Seega on ilmselt osa neist, kes Ukrainas olid mitteamiivsed, liikunud Eestis nii töötajate kui töötute hulka.

2.1.1. Eestis töötavad Ukraina sõjapõgenikud

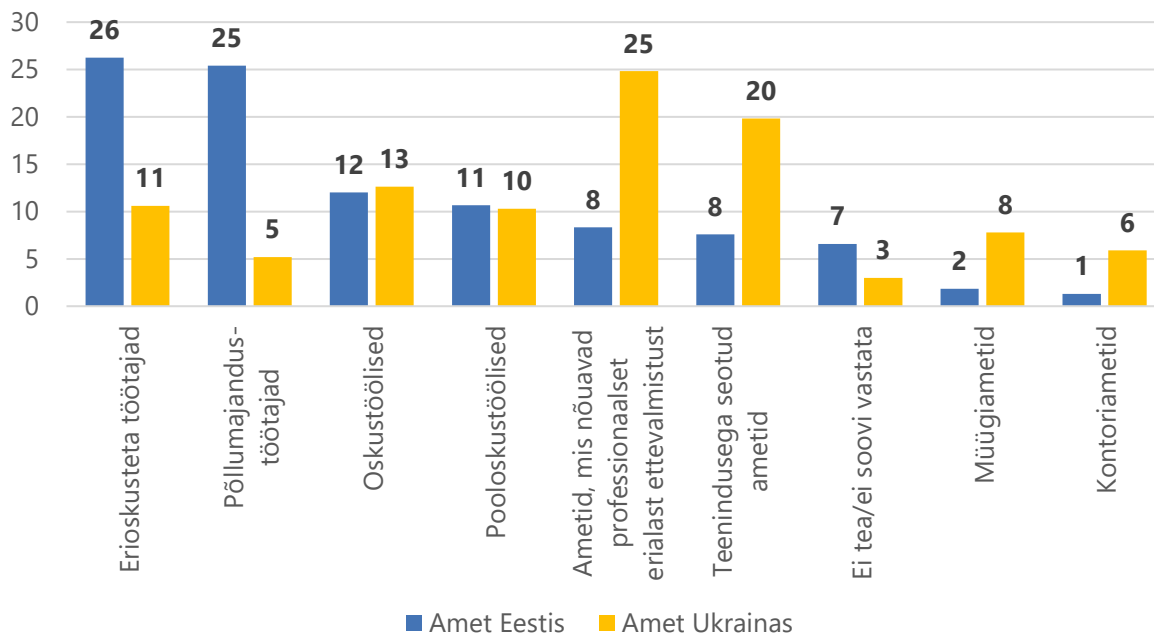
Meeste seas (68%) oli töötajate osakaal suurem kui naiste (50%) seas. Piirkonniti oli kõige vähem töötajaid Kirde-Eestis (33%) ja Lõuna-Eestis (46%). Enim oli töötavaid Ukraina sõjapõgenikke Kesk-Eestis (59%) ning Tallinnas (59%). Põhja-Eestis (välja arvatud Tallinnas) oli töötajate osakaal 56% ning Tartus ja Lääne-Eestis 53%. Varem (I või II kvartalis) saabunute seas oli töötajate osakaal suurem. Neil inimestel on olnud aega kohaneda ning leida endale töökoht.

Töökoha leidmisel pidasid vastajad kõige olulisemaks ise kandideerimist (39%), otse tööandja poole pöördumist (34%) ning sugulaste või tuttavate abi (31%). See vastab ka teiste riikide kogemusele, kus töö leidmisel oli olulisem pigem võrgustik ning tööandja enda pealehakkamine kui riiklike tööturuasutuste tegevus. Tõenäoliselt riiklike tööturuasutusi eriti ei usaldatud ning harjumusest alustati töö otsimist eelkõige oma võrgustikule tuginedes.

Eestisse jõudnud Ukraina sõjapõgenikud olid haritud: 51% täisealistest sõjapõgenikest oli kõrgharitud. Seega on ootuspärane, et Ukrainas töötati kõige sagedamini ametikohtadel, mis nõudsid professionaalset erialast ettevalmistust (25%). Eestis töötati samal positsioonil 8% juhtudest – tõenäoliselt takistas kvalifikatsioonile vastava töö leidmist keelebarjäär. Eestis töötati kõige rohkem ametitel, mis ei nõudnud erioskusi (26%) (joonis 3).

---

³ Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 4: Tööturg. Tartu. Tartu Ülikool. [\[https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_t%C3%B6%C3%B6turg.pdf\]](https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_t%C3%B6%C3%B6turg.pdf)

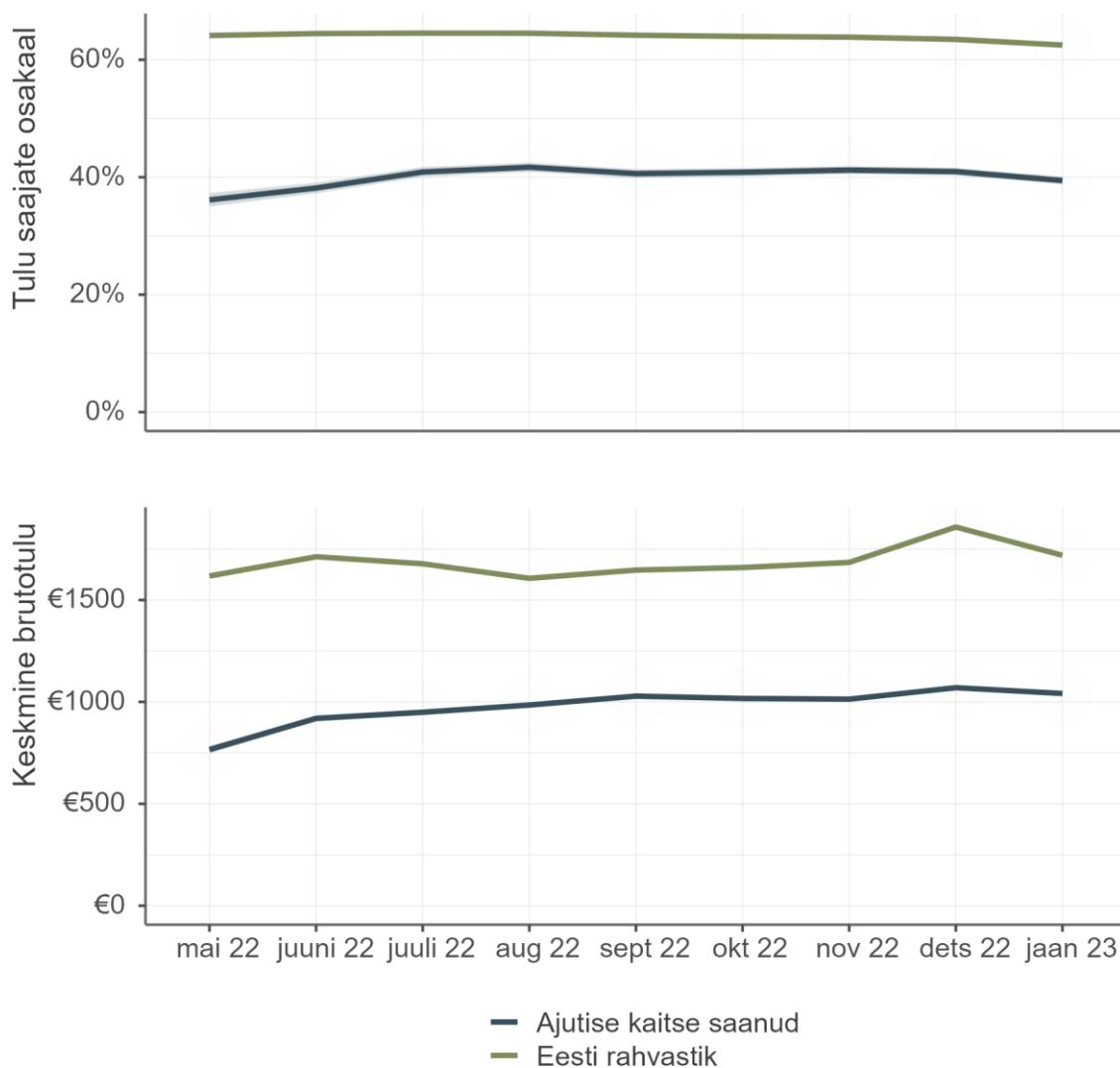
Joonis 3. Ametid Eestis ja Ukrainas, %

Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

62% vastanutest ütles, et nende praegune töökoht ei vasta nende haridustasemele ning eeldaks madalamat haridustaset. 75% ütles, et nende töö Eestis ei vasta nende omandatud erialale. Sellest hoolimata **ei otsinud 59% vastanutest hetkel uut tööd** ning olid oma tööga rahul. 22% tahtsid siiski leida uue töö, et teenida rohkem.

Ukraina sõjapõgenike head rakendumist tööturul kinnitavad ka registriandmed. Olgu etteruttavalt öeldud, et tulu teenijate osakaalud on registriandmete põhjal mõnevõrra madalamad kui küsitlusandmetes. Registriandmete analüüs põhineb üksnes Eesti riigile makstud tööjõumaksudel⁴. Registriandmete madalamad tulu teenimise määrad on tingitud nii meetodilistest erinevustest, sellest, et küsitluses arvestati töötamise alla kaugtööd ning ka sellest, et registriandmed ei sisalda registreerimata töötamist.

⁴ Vaata täpsemaid selgitusi meetoodika kohta: https://apps.centar.ee/ak_tooturg/

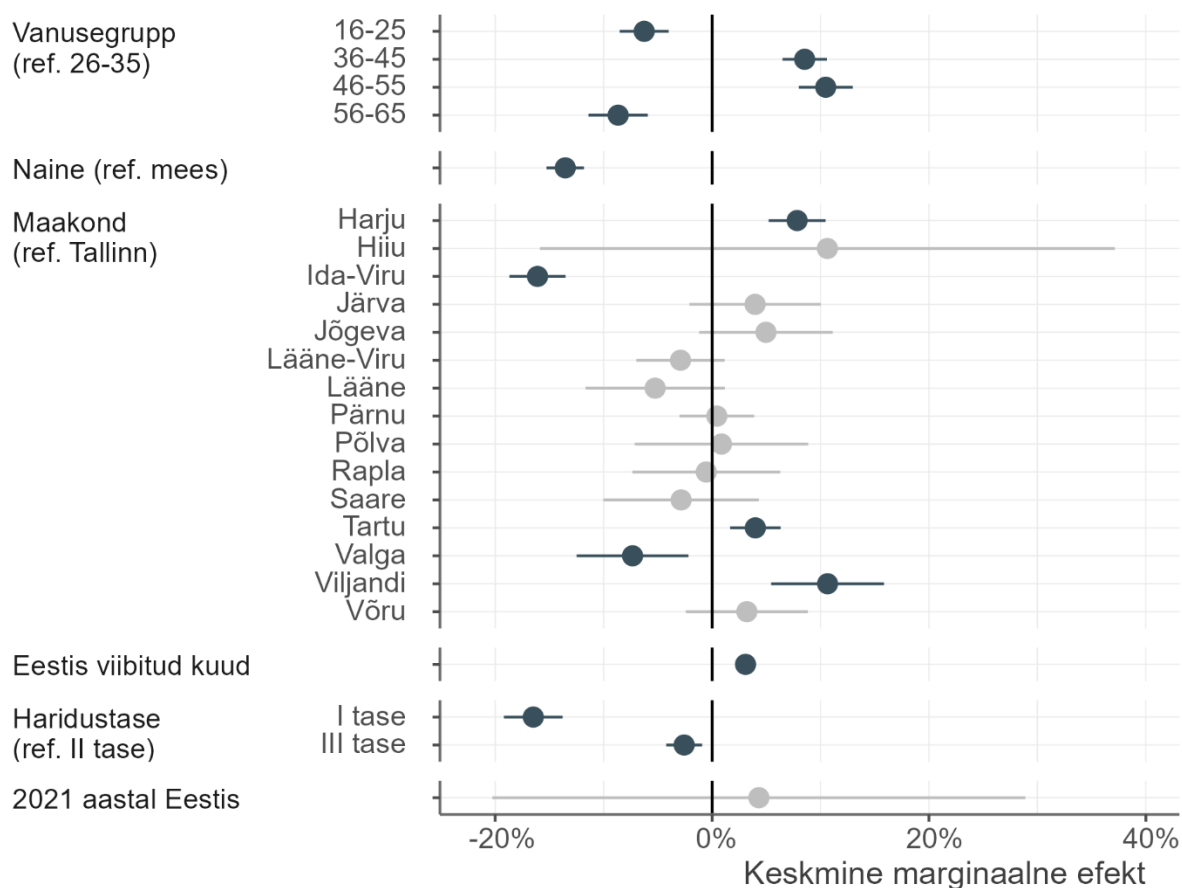
JOONIS 4. Tulu teenijate osakaal Eestis – ajutise kaitse saanud ja Eesti rahvastik tervikuna

Allikas: Statistikaamet, autorite arvutused

Ajutise kaitse saanutest teenis 2022. aasta detsembris Maksu- ja Tolliametis deklareeritud tulu ca 41% ning nende keskmine brutotulu oli 1069 eurot (vt joonis 4). Võttes arvesse, et ajutise kaitse saanud on Eestisse saabunud küllaltki hiljuti, on tegemist hea tulemusega.

Vanuse lõikes on (muid tunnuseid arvesse võttes) ootuspäraselt edukamalt töö leidnud 36–55aastased ehk n-ö parimas tööeas inimesed (vt joonis 5). Sooti on ajutise kaitse saanutest tulu teenimise tõenäosus meestel kõrgem kui naistel, seda vaatamata sellele, et kevadel (2022. aasta aprillis) soolises lõikes (muid taustatunnuseid arvesse võttes) tulu teenimise tõenäosustes märkimisväärseid erinevusi ei olnud. Üheks põhjuseks võib siin olla see, et kriisi alguses oli tööealiste meeste osakaal ajutise kaitse saanute hulgas madal, kuid ajapikku on see kasvanud ning andnud võimaluse ka nendel erinevustel paremini välja paista. Haridustasemeti vaadatuna on keskkharidusega ajutise kaitse saanute seas (jällegi muid tunnuseid arvesse võttes) töö leidnud veidi enam kui kõrgharidusega inimeste seas ning märkimisväärselt enam kui põhiharidusega inimeste seas. Eldatavalt on kõrgharidusega inimeste mitteootuspärase madalama hõivatuse põhjused seotud

sellega, et ei ole piisavalt töökohti, mida eesti keele oskusega inimestele on võimalik pakkuda. Piirkonniti paistavad referentsgrupiks olevast Tallinna linnast kõrgema tulu teenimise tõenäosusega silma Harjumaa (v.a Tallinn), Tartu ja Viljandi. Tulu teenimise tõenäosus on muid tunnuseid arvesse võttes selgelt kõige madalam Valga ja Ida-Virumaal. Ida-Viru hõivemäär on ka kogu rahvastiku vaates madalam kui Eesti keskmine, seetõttu võivad need tulemused peegeldada lihtsalt üldist olukorda tööturul. Suurem tõenäosus tulu teenida on ka neil, kes on ajutise kaitse saanutena olnud Eesti kauem ning märkimisväärselt paremini läheb nendel, kellel oli Eestiga kokkupuude ka 2021. aastal.

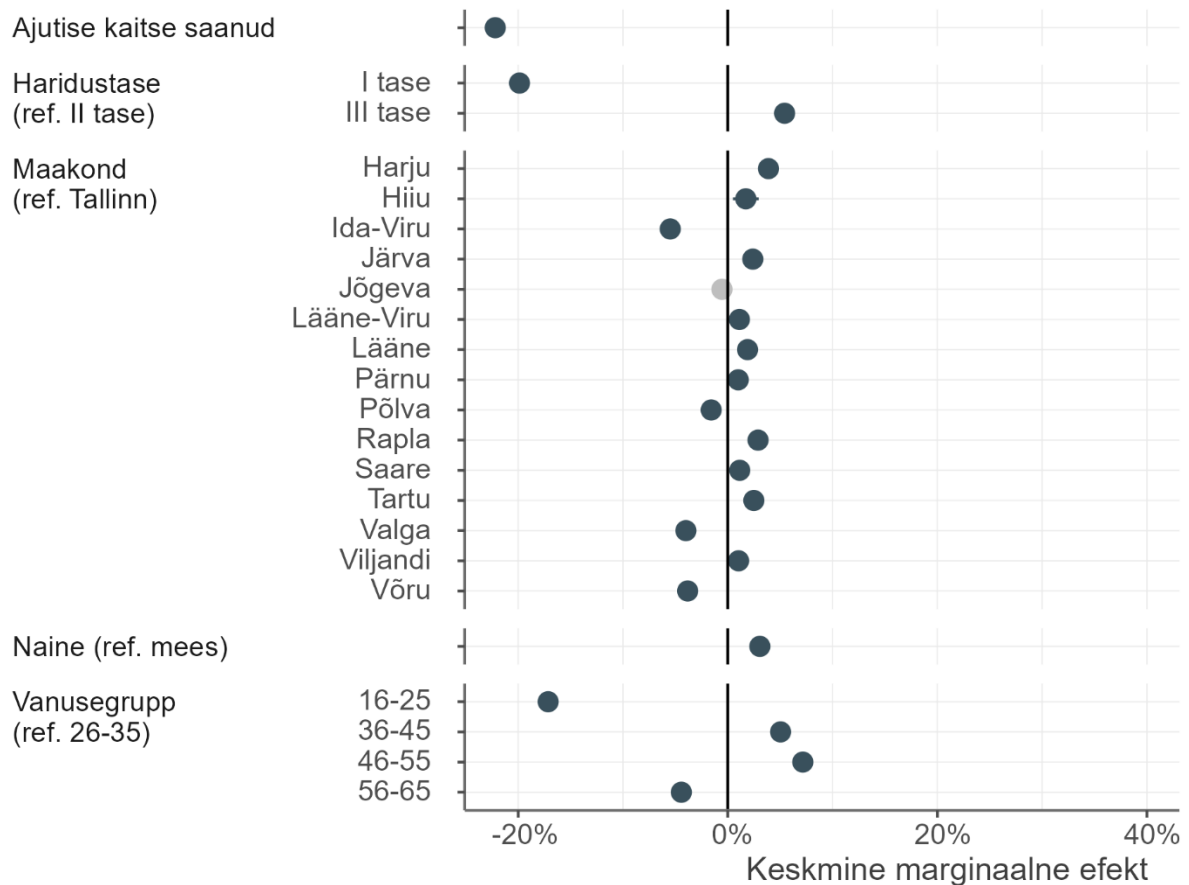
JOONIS 5. Ajutise kaitse saanute tulu teenimise tõenäosuse seos taustatunnustega 2022. aasta detsembris

Märkus: Joonisel on kujutatud erinevate taustatunnuste keskmised marginaalsed efektid hõives olemise tõenäosusele. Naiste keskmine marginaalne efekt (ca 13%-punkti) näitab, et kui kõik muud taustatunnused oleksid samad, siis naiste tõenäosus olla hõivatud on meestega (referentsgrupp) võrreldes keskmiselt ca 13%-punkti madalam.

Allikas: Statistikaamet, autorite arvutused

Samas ei saa eirata ka seda, et Eesti elanike seas on tulu teenijate osakaal pea 20 protsendipunkti kõrgem ning tulu teeninud Eesti elaniku keskmine tulu oli 2022. aasta detsembris 1858 eurot ehk pea kolmveerandi võrra suurem. Võiks arvata, et ajutise kaitse saanute edukust tööturul ja selle erinevust kohalikest mõjutavad mõningal määral sotsiaaldemograafilised aspektid (nt naiste kõrgem osakaal ajutise kaitse saanute seas), kuid tegelikkuses see nii ei ole. Ka muid tunnuseid arvesse võttes jääb ajutise kaitse saanute tõenäosus tulu teenida kohalikele keskmiselt ca 22 protsendipunkti alla (vt joonis 6) ning ka teenitud tulu suurus on ca 16,7% väiksem kui kohalikel (vt

joonis 7). Kui lühiajaliselt pole sellised erinevused märkimisväärseks probleemiks, siis pikemas perspektiivis oleks oluline, et hõives olemise tõenäosus kasvaks ja palgalõhe väheneks. Tuleb leida mooduseid, kuidas Ukrainast Eestisse sõja eest pakku tulnud inimeste potentsiaalile võimalikult hästi nii nende endi kui ka Eesti heaolu kasvatamiseks rakendust leida.

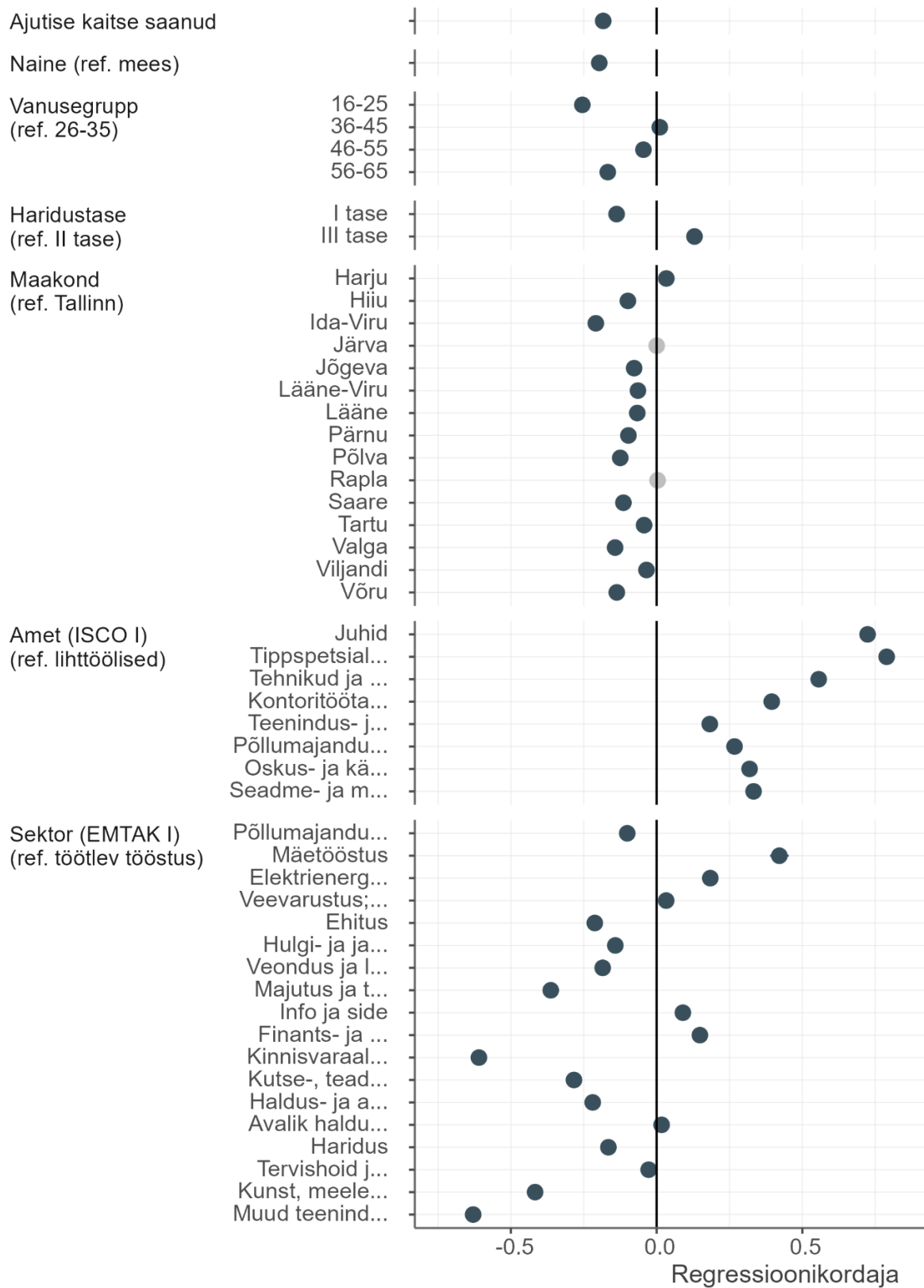

JOONIS 6. Tulu teenimise tõenäosuse seos taustatunnustega 2022. aasta detsembris

Märkus: Joonisel on kujutatud erinevate taustatunnuste keskmised marginaalsed efektid hõives olemise tõenäosusele. Ajutise kaitse saanute keskmine marginaalne efekt (ca 22%-punkti) näitab, et kui kõik muud taustatunnused oleksid samad, siis ajutise kaitse saanute tõenäosus olla hõivatud on kohalikega võrreldes keskmiselt ca 22%-punkti madalam.

Allikas: Statistikaamet, autorite arvutused

JOONIS 7. Teenitud brutotulu 2022. aasta detsembris

Märkus: Joonisel on kujutatud logaritmitud brutotulu seos taustatunnustega. Koefitsient on väiksemate suuruste puhul ligilähedaselt tõlgendatav protsentuaalse erinevusena. Kui naiste koefitsiendi väärtuseks on näiteks -0,18, siis see tähendab, et naiste sissetulek on meestega võrreldes muid taustatunnuseid arvesse võttes ca 18% madalam.

Allikas: Statistikaamet, autorite arvutused

Käesolevasse raportisse ei mahu ajutise kaitse saanute tulemuste kuvamine olulisemate sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes. Huvi korral on nendega võimalik tutvuda selleks loodud veebirakenduse vahendusel: https://apps.centar.ee/ak_tooturg/.

Registriandmete põhjal uuriti ka seda, kuidas mõjutab ettevõttes töötavate inimeste kodakondsus ajutise kaitse saanute töötamise tõenäosust selles ettevõttes. Püstitati hüpotees, et ettevõtted, kus ka enne sõja algust töötasid Ukraina kodanikud, olid rohkem valmis ajutise kaitse saanuid tööle võtma. Lisaks sellele eeldati, et ettevõtted, kus töötajate hulgas on rohkem Venemaa kodanikke või määratlemata kodakondsusega isikuid, suhtuvad ajutise kaitse saanute värbamisse tõrjumalt.

Esimene hüpotees leidis küllaltki selgelt kinnitust: Ukraina kodanike värbamise varasema kogemusega ettevõtted võtsid suurema tõenäosusega tööle ka ajutise kaitse saajaid. Teise hüpoteesiga oli pilt veidi keerulisem, kui esilagu eeldati. Uuringu tulemused näitasid, et ajutise kaitse saanuid võeti väiksema tõenäosusega tööle nendesse ettevõtetesse, kus enne sõja puhkemist Venemaa kodanikke ja määratlemata kodakondsusega isikuid polnud kas üldse või olid nende osa töötajaskonnast märkimisväärne. Kõige suurema tõenäosusega võeti ajutise kaitse saanuid tööle nendesse ettevõtetesse, kus Venemaa kodanike ja määratlemata kodakondsusega inimeste osakaal jäi alla 10%.

Uuringu tulemused näivad viitavat sellele, et ajutise kaitse saanute tööle võtmine ei ole kerge ettevõttes, kus puudub venekeelse taustaga töötajatega töötamise kogemus. Samuti paistab, et ettevõttes, kus Venemaa kodanike ja määratlemata kodakondsusega inimeste osakaal on väga suur, ajutise kaitse saanute värbamist tõesti mõnevõrra peljatakse. See võib olla märk diskrimineerimisest, kuid käesoleva uuringu üldistusaste on liiga kõrge selleks, et diskrimineerimise kohta kindlamaid järeldusi teha. See teema vajaks täiendavat uurimist.

2.1.2. Eestis töötud ja mitteaktiivsed Ukraina sõjapõgenikud

Küsitlusandmete kohaselt oli töötuid enam naiste ja 50–64aastaste seas. Samuti oli töötuid rohkem Kirde-Eestis ning nende seas, kes on Eestisse hiljem jõudnud. Töötute seas oli rohkem neid, kes Ukrainas olid hõivatud teenindusega seotud valdkondades (27%) ning ametites, mis nõuavad professionaalset ettevalmistust (24%). Teiste riikide ja ka Eesti kogemus näitas, et töökoha leidmisel on kõige olulisem võrgustik – eelkõige sõbrad ja tuttavad, kes on uues asukohariigis juba töötanud. Eestisse jõudes kasutati töö leidmiseks eeskätt võrgustikku ja sidemeid, sest Töötukassa-laadset riiklikku institutsiooni Ukrainas väga ei usaldata. Tööturuasutused ei ole olnud ka teistes riikides peamiseks töö otsimise võimaluseks. Küll aga oli Eestis väga suur osa töötutest Töötukassas arvel (85%). Selle kohta on sõjapõgenikele palju infomatsiooni jagatud nii infopunktides kui ka kohalikes omavalitsustes. Samuti on Töötukassa kaudu võimalik saada abi toetuste ja teenuste näol. Töö leidmiseks jälgiti veel tööpakkumiskulutusit (68%), vastati töökuulutustele (67%) ning pöörduti ka otse tööandjate poole (43%). **85% töötutest olid nõus vastu võtma ka töö, mis eeldab madalamat haridustaset; ülejäänud olid valmis asuma vaid tööle, mis vastab nende haridustasemele. Seega on oluline eelkõige võimalus töötada ning sissetulekut teenida.**

RITA uuringu üheks osaks oli ka kvalitatiivuuring, mille fookuses olid need Ukraina sõjapõgenikud, kes Eestis ei tööta ega otsi tööd⁵. Eesmärk oli välja selgitada, kes sellesse gruppi kuuluvad, millised on nende inimeste probleemid ning mida saaks riik teha, et neid töö leidmisel toetada. Uuringu tulemused näitasid, et mittetöötamise ja töö mitteotsimise põhjused jaotusid neljaks: hõivatus muu tegevusega (õppimine, laste eest hoolitsemine), lootus minna peatselt Ukrainasse tagasi, sobiva töö mitteleidmine, kaugtöö tegemine Ukraina tööandjale või mitteametlikult töötamine.

Mitteaktiivseid oli rohkem naiste seas (20%) ning üle 65aastaste seas (79%). Need, kes olid Eestis mitteaktiivsed, olid seda enamasti ka Ukrainas (77%), samas oli Eestis mitteaktiivsete seas ka 21% sõjapõgenikke, kes Ukrainas töötasid. **Mitteaktiivsete seas oli ka neid, kes olid küll töötud, aga ei otsinud tööd, siin toodi töö mitteotsimise põhjenduseks enim perekondlike põhjuseid, sh väikeste laste eest hoolitsemist.**

Mitteaktiivsete sõjapõgenike gruppi analüüsiti ka registriandmete põhjal, vaadates, kuidas mitteaktiivsed sõjapõgenikud sotsiaaldemograafiliste tunnuste järgi jaotusid. 2020. aasta augusti seisuga olid neist ca 22% mehed ja 78% naised. Vanuse lõikes moodustasid ligi kolmandiku 16–25aastased, ca 27% 26–35aastased, ligi 20% 36–45aastased ning 11% ja 10% vastavalt 46–55- ja 56–65aastased. Haridustaseme järgi olid ca 30% kõrgharidusega ning 20% keskharidusega, kuid väga suurel osal (ca 41%) polnud haridustaseme kohta registrites infot.

2.2. Haridus

Selle peatüki andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring⁶. Põgenike haridusvõimaluste ja -vajaduste uurimisel keskenduti alus- ja üldharidusele. Küsitleti täisealisi vastajaid, uurides nende alaealiste laste hariduse kohta.

2.2.1. Alusharidus

Kõigist Eestisse saabunud Ukraina põgenikest moodustavad kuni 6aastaste lastega põgenikud 23%. Küsitlusele vastanutelt uuriti, kas nende lapsed käivad Eestis lasteaias ning kui mitte, mis on selle põhjuseks.

Alla 6aastaste lastega põgenikest on lapse(d) Eestis lasteaeda pannud keskmiselt 60%, kuid eristuvad mõned vastajate rühmad, kelle seas on vähem vanemaid, kes oma lasteaiaaialise lapse on Eesti lasteaeda pannud. Keskmisest madalam osakaal lasteaias käivate lastega Ukraina põgenikke on 50–59aastaste põgenike vanusegrupis ja kõige nooremas (18–29 a) vanusegrupis (vastavalt 43%

⁵ Trankmann, S.; Espenberg, K. (2023). Ukraina sõjapõgenikud Eestis, kes ei tööta ega otsi tööd. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-04/RITA%20Ukraina%20kriis_S%C3%B5jap%C3%B5genikud%2C%20kes%20ei%20t%C3%B6ta%20ega%20otsi%20t%C3%B6d.pdf]

⁶ Kendrali, E., Allemann, M., Kletter, T. (2023). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 3: Haridus. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [https://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/Teemapaber_haridus.pdf]

ja 46%). Seda võib mingil määral seletada töötavate põgenike määr eri vanusegruppides: nimelt on 18–29- ning 50–59aastaste põgenike seas mõnevõrra vähem töötavaid inimesi kui 30ndates ja 40ndates aastates põgenike seas.

Kui Tallinnas ja Harjumaal on lapse lasteaeda pannud ligi kolmveerand lasteaiaaalistega põgenikest, siis Kirde- ja Lääne-Eestis tunduvalt vähem – umbes pooled põgenikest.

Uurides lähemalt, miks Ukraina põgenikest keskmiselt ligi 40% oma lapsi lasteaeda pole pannud, selgub, et **põhjuseks on kohtade puudusest sagedamini hoopis lapse lasteaeda panemise kavatsuse puudumine**: Ukraina põgenikest, kelle laps lasteaias ei käi, keskmiselt 46% ei plaanigi oma last lasteaeda panna, 35% pole seda veel teinud, kuid plaanivad, ning 18% ootavad kohta. **Infopuudus ei tundu enamiku põgenike jaoks olevat lastele lasteaiakoha leidmisel takistuseks**: 75% neist, kes alles plaanivad lapse lasteaeda panna, teavad, kust lasteaiakoha kohta infot leida.

Ukraina põgenike otsus ja vajadus oma laps lasteaeda panna on seotud nende peresuhete, eluolu ja edasiste kavatsustega. Keskmisest sagedamini on oma lapse(d) lasteaeda pannud sellised põgenikud, keda ei oodanud Eestis ees sõbrad ega pere. Neist on lapsed lasteaeda pannud 66%, samas kui sellistest põgenikest, kellel Eestis juba pere või sõbrad ees ootasid, 58%. Selline erinevus võib viidata asjaolule, et põgenike tuttavad Eestis on neile mingil määral ka laste hoidmisel toeks. Ukraina põgenikest, kes ei plaani Ukrainasse naasta, on lapse lasteaeda pannud 75% lasteaiaaalistega põgenikest. Nende seas, kes kunagi Ukrainasse naasta plaanivad või pole selle osas veel otsust langetanud, on Eestis lasteaias käivate laste vanemaid vähem – vastavalt 63% ja 62%.

2.2.2. Üldharidus

Kõigist alates 24. veebruarist 2022 Eestisse saabunud Ukraina põgenikest moodustavad koolikohustuslikus eas ehk 7–17aastaste lastega põgenikud 36%. **81% koolikohustuslikus eas lastega põgenike lapsed käivad Eestis koolis.** Enim on Eestis koolis käivate lastega põgenikke Harjumaal (v.a Tallinn) ja Lõuna-Eestis (vastavalt 91% ja 90% kooliealiste lastega põgenikest) ning vähem Tallinnas ja Kirde-Eestis (vastavalt 84% ja 83%).

Samuti erinevad koolis käivate lastega põgenike osakaalud vastavalt sellele, milline on inimeste plaan Ukrainasse naasmise osas. **Selgub, et põgenikest, kes ei plaani kunagi Ukrainasse naasta, on valdav enamik (95%) oma lapsed Eestis kooli pannud.** Ukraina põgenike seas, kes pole naasmise suhtes otsust langetanud, on 92% Eestis koolis käivate laste vanemaid, kuid Ukrainasse naasta plaanivatest põgenikest käivad lapsed koolis oluliselt väiksemal osal põgenikest, 78%-l.

Ukraina põgenikelt, kelle laps ei käi Eestis koolis (18% koolikohustuslikus eas lastega põgenikest), uuriti selle otsuse tagamaid. Selgus, et **põgenikke mõjutab lapse koolipanemise otsuse juures kõige rohkem võimalus jätkata õpinguid Eesti kooli asemel Ukraina kooli distants- või koduõppes.** Muid põhjuseid, miks laps koolis ei käi, nagu hirm keelebarjääri ees või plaan Eestist lahkuda, märkis väga väike osa põgenikest. Eriti sage on Eesti koolis käimise asemel lapse distants- või koduõppel jätkamine selliste põgenike seas, kelle abikaasa on endiselt Ukrainas. Samuti on põgenike lapsed Eesti kooli asemel distants- või koduõppel sagedamini neil vanematel, kes plaanivad Ukrainasse naasta või pole oma otsuses veel kindlad.

2.2.3. Õppekeele eelistus

Kõigilt põgenikelt uuriti, millises keeles haridust nad oma lapsele eelistaksid. Kõigist vastanutest märkis 58% eelistatud keeleks „muu“ ning avatud vastustes toodud täpsustuste põhjal võib eeldada, et selle all pidas enamik neist silmas ukraina keelt. Eestikeelset haridust eelistab kõigist põgenikest vähem kui viiendik.

Lapsevanematest põgenike kogemus Eesti koolisüsteemiga tundub aga eelistusi oluliselt mõjutavat: **üle kolmandiku (35%) koolikohustuslikus eas lastega põgenikest eelistab oma lastele eestikeelset haridust.** Ülejäänutest 26% eelistavad ukrainakeelset, 12% venekeelset ning 7% ingliskeelset haridust. 21% koolikohustuslikus eas lastega põgenikel pole oma lapse õppekeele osas eelistust.

Eesti õppekeele eelistamine on seotud ka põgenike Ukrainasse naasmise plaanidega. **Kui neist kooliealiste laste vanematest, kes ei plaani Ukrainasse naasta, eelistavad eestikeelset haridust pea pooled, siis naasmisplaaniga põgenikest veidi üle kolmandiku (34%).**

Eestikeelse hariduse populaarsus erineb piirkonniti. Nt Kesk-Eestis on ukrainakeelne haridus eestikeelsest eelistatum. Samas paistab Harjumaa (v.a Tallinn) silma keskmisega võrreldes tunduvalt suurema eestikeelse hariduse eelistajate osakaaluga (Harjumaal 64% vs keskmiselt 35%). Kirde-Eestis elavate koolikohustuslikus eas lastega põgenike seas on enim neid, kellel pole lapse õppekeele osas eelistust. Samas on seal teiste piirkondadega võrreldes kõige enam venekeelse hariduse eelistajaid (26% vs keskmiselt 12%).

Sellised tulemused rõhutavad vajadust leida võimalusi, kuidas õpilastele ka nende emakeel(t)e arendamiseks Eesti koolitundides ja -süsteemis võimalusi pakkuda – nagu seda tehakse mõnedes teistes Euroopa riikides ning nagu soovivad mitmekeelsuse uurijad.^{7,8, 9, 10}

2.2.4. Huviharidus

Normaalsustunde loomine igapäevaste tegevuste, näiteks huvihariduse kaudu, võib mängida olulist rolli lapse heaolu tagamisel. Vajadust vaba aja tegevuste järele vastuvõtvast riigis on väljendanud Ukraina põgenikest lapsed ka ise – organisatsiooni *Save the Children* läbiviidud

---

⁷ Cummins, J. (2007). Rethinking monolingual instructional strategies in multilingual classrooms. *Canadian Journal of Applied Linguistics*, 10(2), 221–240. [<https://journals.lib.unb.ca/index.php/CJAL/article/view/19743>]

⁸ Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why Is It Important for Education? [<https://inside.isb.ac.th/nativelanguage/files/2015/11/Bilingual-Childrens-Mother-Tongue.pdf>]

⁹ Council of Europe (2020). Good practices of multilingual and minority language medium education. Strasbourg: Council of Europe Publishing [<https://rm.coe.int/good-practices-of-multilingual-and-minority-language-education-eng/1680a052c3>]

¹⁰ Benson, C. (2004). The Importance of Mother Tongue-Based Schooling for Educational Quality. Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization. [<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146632>]

uuringus tõi veidi üle poole lastest välja, et nad vajavad võimalust tegeleda spordi või oma hobidega, leida kogukonnast sõpru ning õppida kohalikku keelt.¹¹

Eestis olevate Ukraina sõjapõgenike laste huvihariduse vajadustest ülevaate saamiseks uuriti küsitlusele vastanutelt, kas nad on huvitatud huviharidusest oma lapsele. **Ligikaudu 36% kooliealiste lastega põgenikest on huviharidusest oma lapsele kindlasti huvitatud ning seda isegi väikese tasu eest.** Neid, kes on huviharidusest kindlasti huvitatud, kuid ainult juhul kui see on tasuta, on 29%. Veidi vähem on neid Ukraina kooliealiste lastega põgenikke, kes on lapse huviharidusest huvitatud, kui leidub sobiv tegevus sobiva hinnaga või kui pakutakse sobivat tegevust tasuta – vastavalt 14% ja 10%. **Huviharidusest oma lapsele ei ole üldse huvitatud 10% kooliealiste lastega vastanutest.**

Nende põgenike seas, kes plaanivad ühel päeval Ukrainasse naasta, on huviharidusest üldse mitte huvitatute osakaal enam kui kolm korda kõrgem (14%) võrreldes nendega, kes ei plaani Ukrainasse naasta (4%) või pole veel tagasimineku osas otsust teinud (3%). Sellised tulemused viitavad vajadusele uurida lähemalt ning tegeleda ka nende vanemate lastele sobivate võimaluste loomisega enesearenguks ning kvaliteetseks vaba aja veetmiseks.

2.3. Tervis

Selle peatüki andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring¹².

Riiki saabudes soovitatakse sõjapõgenikel (nii täiskasvanutel kui lastel) pöörduda üldisesse ehk teisesesse tervisekontrolli, mille käigus tehakse nakkuskontrolli uuringud, vereanalüüs ning kopsuröntgen. Vajadusel suunatakse sõjapõgenikud eriarstile või vaksineerimisele ja/või väljastatakse ravimite retsepte. Nakkushaiguste leviku ennetamiseks on täisealistel sõjapõgenikel võimalik lasta end tasuta vaksineerida COVID-19, leetrite-punetiste-mumpsu ning difteeria-teetanuse vastu. Sõjapõgenike lapsi on võimalik tasuta vaksineerida kõigi Eesti immuniseerimiskavas olevate vaktsiinidega (v.a HPV-vastane vaktsiin). Sõjapõgenikel on vajadusel võimalik saada tasuta HIV-nakkuse vastast antiretroviirusravi ning tuberkuloosiravi. Sõjapõgenike vaimset tervist toetatakse ohvriabi kaudu (www.palunabi.ee, telefon 116 006) ning ühel korral nädalas töötab Koolipsühholoogide Ühingu tasuta ukrainakeelne nõuandeliin (1227). Samuti on erinevates kohalikes omavalitsustes ja haiglate juures nõustajaid, kes pakuvad psühholoogilist abi.

Küsitlusuuringu tulemused näitasid, et sõjapõgenike keskmine hinnang enda **füüsilisele tervisele** 10 palli skaalal oli meestel 7,9 ning naistel 7,6. Naised hindasid nii enda füüsilist kui vaimset tervist oluliselt kehvemaks kui mehed ning hinnang enda füüsilisele tervisele oli oluliselt kehvem ka eakamatel. Nii meestest kui ka naistest kolmveerand andis füüsilise tervise hinnanguks vähemalt seitse punkti, seega võib öelda, et **sõjapõgenike hinnang enda füüsilisele tervisele on**

¹¹ Tyler-Rubinstein, I., Gorevan, D., Kivela, L. (2022) "This is my Life, and I Don't Want to Waste a Year of it": The experiences and wellbeing of children fleeing Ukraine. [<https://resourcecentre.savethechildren.net/document/this-is-my-life-and-i-dont-want-to-waste-a-year-of-it/>]

¹² Kender, E. (2023) Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 5: Tervis. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [https://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/Teemapaber_tervis.pdf]

hea. Hea tervisehinnangu põhjuseks on ilmselt asjaolu, et Eestisse on peamiselt saabunud nooremad inimesed, kellel ongi vähem terviseprobleeme, sh kroonilisi haigusi.

Keskmine hinnang oma **vaimsele tervisele** 10 palli skaalal oli meestel 8,0 ning naistel 7,4. Naised hindasid enda vaimset tervist oluliselt kehvemaks kui mehed, kuid erinevus oli väiksem kui füüsilise tervise puhul. Toetudes teaduskirjandusele¹³ oli ootuspärane, et naiste vaimne tervis oli kehvem kui meestel. Kui Eestis esineb vaimse tervise probleeme teistest oluliselt sagedamini just alla 30aastaste naiste hulgas, siis sõjapõgenike uuringu tulemustel seda väita ei saa – hinnang enda vaimsele tervisele oli erinevates vanuserühmades suhteliselt sarnane ja kõige kehvem eakamatel naistel.

Kroonilisi haigusi või puuet **esines ligikaudu neljandikul (28%) täiskasvanud sõjapõgenikest**, naistel sagedamini kui meestel ning krooniliste haiguste esinemine suurenes vanusega. Kõige sagedamini toodi välja seedetrakti probleeme, kõrget vererõhku ja südame-veresoonkonna haigusi. Sõjapõgenike hulgas esines kroonilisi haigusi vähem kui samas eas Eesti kohalikel. Võib oletada, et selle põhjuseks ongi see, et reisi on ette võtnud nooremad ja need, kelle tervis on parem.

Ligikaudu pooltel sõjapõgenikest oli alaealine laps või lapsed. Lastevanematest veidi alla poole tõi välja, et lapsel on olnud Eestis viibimise ajal terviseprobleeme. Veidi enam kui **iga kümnes (12%) alaealise lapse või lastega sõjapõgenik vastas, et lapsel on mõni krooniline haigus või puue.** Kõige sagedamini nimetati allergiaid ja/või astmat, südame-veresoonkonna haigusi, neeru haigusi ja/või kroonilisi infektsioone.

Enamik sõjapõgenikest, kellel oli alaealine laps, **oli last vaksineerinud (80%) või kavatses vaksineerida** peamiste vaktsiinivõltsivate nakkushaiguste vastu, kindlaid vaksineerimisest keeldujaid oli vaid 4%¹⁴. Kuna Ukrainas on viimastel aastatel olnud mitmeid nakkushaiguste puhanguid, võib oletada, et Eesti lastevanematega võrreldes tajuvad ukrainlased riski haigestuda enam ning peavad laste vaksineerimist nakkushaiguste vastu olulisemaks.

Maailma Terviseorganisatsioon on pööranud tähelepanu sellele, et kuigi sõjapõgenikel võib olla suurem risk füüsilise ja vaimse tervise probleemideks, on nende ligipääs tervishoiuteenuste raskendatud keelebarjääri tõttu ja tulenevalt vähesest teadlikkusest vastuvõtva riigi tervishoiusüsteemist¹⁵. Kui sõjapõgenikel paluti nimetada kuni kolm kõige olulisemat vajadust, siis **iga neljas (23%) tõi välja, et vajab tervishoiualast abi. Tervishoiualast abi vajasid oluliselt sagedamini naised, üle 60aastased ning Tallinna ja Harjumaa vastajad.** Alaealiste laste olemasolu ei olnud seotud suurema tervishoiuteenuste vajadusega. Vajadust psühholoogilise abi järgi nimetas kolme olulisema vajaduse hulgas vaid 3% vastajatest. Suur osa vastajatest teadis või oli enam-vähem kursis, kuidas on Eestis võimalik saada tervishoiualast abi. **Neid, kes ei teadnud, kuidas Eestis tervishoiualast abi saada, oli veidi vähem kui kümnendik (9%).**

Vaatamata sellele, et **pooled (46%) sõjapõgenikest või nende pereliikmetest on külastanud perearsti**, vajas ligikaudu veerand vastajatest enda sõnul perearsti kohta täiendavat infot. Samuti

¹³ Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringu konsortsium. (2022). Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringu lõpparuanne. Tallinn, Tartu. Tervise Arengu Instituut, Tartu Ülikool. [<https://tai.ee/sites/default/files/2022-06/Eesti%20rahvastiku%20vaimse%20tervise%20uuring.pdf>]

¹⁴ COVID-19 vastu vaksineerimise kohta ei küsitud.

¹⁵ World Health Organization. (2022). World report on the health of refugees and migrants. Geneva. World Health Organization. [<https://www.who.int/publications/i/item/9789240054462>]

oli hulgaliselt neid, kes sooviksid rohkem infot hambaarsti (18%), vaimse tervise abi (7%) ning günekoloogi (5%) kohta. Erakorralise meditsiini osakonda oli külastanud ligikaudu neljandik (27%). Seega, **vaatamata sellele, et üldine teadlikkus tervishoiualase abi saamise kohta oli kõrge, tuleb jätkuvalt selgitada, kuidas tervishoiualase abi (eriti esmatasandi abi) saamine Eestis on sõjapõgenikele korraldatud.**

Uuringutes¹⁶ on leitud, et sõjapõgenikel esineb võrreldes tavarahvastikuga oluliselt rohkem posttraumaatilise stressi sündroomi, ärevust ja depressiooni ning need levimusmäärad püsivad kõrgel tasemel ka aastaid pärast kodumaalt lahkumist. Siinse uuringu andmetele tuginedes ei saa kindlalt väita, et sõjapõgenike vaimne tervis oleks kehvem kui Eesti teistel elanikel. **Hinnang enda vaimse tervisele oli pigem hea**, sellele viitab ka näiteks see, et **vaimse tervise abiliine ja muid tugiliine** (nt palunabi.ee, kriisiabi telefon 116 006, kooli tugiliini telefon 1227) **olid kasutanud väga vähesed sõjapõgenikud** (alla 1%). Enamik tõi välja, et neil pole olnud selliste teenuste järele vajadust ning ligikaudu kümnendik vastas, et nad pole olnud nendest võimalustest teadlikud. Seega saab **uuringu tulemuste põhjal järeldada, et sõjapõgenikke, kes tunnevad vajadust psühholoogilise abi järele, on vähem kui kümnendik.**

2.4. Eluase ja toimetulek

Selle peatüki andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring¹⁷.

2.4.1. Eluase

Üks esimesi väljakutseid uude elukohariiki jõudmisel oli põgenike jaoks elukoha leidmine – kus peatuda kohe riiki saabudes ning kuidas leida endale püsivam elukoht, mis oleks perele sobilik ning jõukohase hinnaga. Kogu Euroopas on Ukraina sõjapõgenike majutuskohad olnud teistsugused kui varasemates põgenike kriisides, **nimelt on suur osa sõjapõgenikest proovinud leida omal käel elamispiinda või elatakse sugulaste, sõprade ja tuttavate juures**. Kuna ukrainlastel on mitmel pool Euroopas üsna suured kogukonnad, siis on neil uues elukohariigis olnud kontaktid enda paremaks sisseeadmiseks ning seetõttu pole vajatud ka nii palju ajutisi riikide pakutavaid elupaiku¹⁸.

Eestisse saabunud Ukraina sõjapõgenikud kasutasid elukoha leidmiseks erinevaid võimalusi, kuid nad said kasutada ka riigi pakutavat ajutist majutusteenust, mida korraldasid kohalikud omavalitsused. Enamasti majutati sõjapõgenikud üle Eesti peamiselt hotellidesse ja hostelitesse ning Tallinnas ka laeva. Ajutine majutusteenus on sõjapõgenikele tagatud neli kuud.

---

¹⁶ World Health Organization. (2022). World report on the health of refugees and migrants. Geneva. World Health Organization. [<https://www.who.int/publications/i/item/9789240054462>]

¹⁷ Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 1: Majutus. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_majutus.pdf]

Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 6: Toimetulek. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_toimetulek.pdf]

¹⁸ Orav, A. (2022) Labour market integration of asylum-seekers and refugees. European Parliamentary Research Service [Labour market integration of asylum-seekers and refugees (europa.eu)]

Ukraina sõjapõgenikud olid Eestis koondunud suurematesse linnadesse – eelkõige Tallinnasse (48%) ning Tartusse (8%). 54% Eestis ajutise kaitse saanud täiskasvanud sõjapõgenikest elas enne sõda Ukrainas suurtes linnades (üle 100 000 elaniku, seega on ootuspärane, et ka Eestis kolivad nad keskustesse **Enim elati eraldi korteris (68%), kuid 10% küsitluses osalenutest elas hotellis või hostelis ning 3% elas laevas.** Eluase sõltus Eestisse saabumise ajast: mida hiljem (suvel või sügisel) Eestisse jõuti, seda väiksem oli nende sõjapõgenike osakaal, kes elasid eraldi korteris ning suurem jällegi nende osakaal, kes elasid riigi pakutavas ajutises majutuspaigas. Ühest küljest on varem saabujatel olnud rohkem aega sobiv eluase leida, kuid teisalt on ajutisel majutusteenusel ka ajaline piirang, mistõttu kevadel saabunud ongi edasi liikunud. **Siiski peab märkima, et mõned sõjapõgenikud on elanud ajutises peatuspaigas kauem kui neli kuud ning tõenäoliselt on neil vaja tuge, et endale ise sobiv elukoht leida.** 65% Ukraina sõjapõgenikest võis oma praeguses elukohas elada nii kaua, kui see oli neile vajalik ning 20% võis oma elukohas elada veel vähemalt pool aastat. **See tähendab, et üsna suur osa sõjapõgenikest võis olla oma elukoha osas kindel.**

Ukraina sõjapõgenikud elasid enamasti koos oma lastega (55%) ning 37% elasid koos oma kaaslasega. Oluline on see, et kaaslasega koos elamine ei tähenda, et Eestisse saabuti sõja eest koos kaaslasega, vaid võis olla ka olukordi, kus kaaslane oli Eestis juba eelnevalt näiteks töö pärast. Koos kaaslase ning oma lastega elas Eestis 21% põgenikest. 13% põgenikest elas koos kas enda või kaaslase vanematega. Üksi elas 11% Ukraina sõjapõgenikest. Vaid 4% elas koos mõne teise Ukraina perega ning 1% mõne Eesti perega. See on üks suuremaid erinevusi võrreldes teiste riikidega – **Eestis elavad Ukraina sõjapõgenikud on võrreldes teiste riikidega leidnud märksa sagedamini endale täiesti eraldi elamispinna. Ajutistel pindadel viibivate sõjapõgenike osakaal oli küll teiste riikidega üsna sarnane, kuid kohalike perede juures elas Eestis vaid väga väike osa sõjapõgenikest**¹⁹.

Ligi pooled sõjapõgenikest (41%) tasusid ise oma elukoha eest ning 21% sai elukoha eest tasumisega hakkama ise koos oma pere abiga. 17% aitas majutuse eest tasuda Eesti riik ning 8% maksis majutuse eest täies ulatuses riik. **Oluline on märkida, et töötavate sõjapõgenike majutuskulud tasus Eesti riik täies mahus vaid 4% juhtudest,** mis tähendab, et tööhõivesse jõudmine mõjutab oluliselt sõjapõgeniku ja tema leibkonna iseseisvat toimetulekut.

2.4.2. Toimetulek

Sõjapõgenike toime tulek sõltub mitmetest teguritest – kui suur on nende leibkond, kellega koos elatakse, millised on võimalused uues asukohariigis, millistel tingimustel olid põgenikud sunnitud oma kodust lahkuma. Mõnel juhul pidid põgenikud lahkuma väga kiiresti ning said kaasa võtta vaid hädavajaliku, mistõttu vajati uues riigis palju abi, et end ja oma peret sisse seada.

Seoses 2022. aasta märtsis jõustunud Euroopa Komisjoni ajutise kaitse direktiiviga on sõjapõgenikel lisaks elamisloale, tööturule, haridussüsteemile ja tervishoiusüsteemile ligipääsule

---

¹⁹ Lives on hold: intentions and perspectives of refugees from Ukraine. UNHCR Regional Bureau for Europe [\[https://data.unhcr.org/en/documents/details/95767\]](https://data.unhcr.org/en/documents/details/95767)

õigus ka vastuvõtva riigi sotsiaalkaitstesüsteemi toele, sh toetustele²⁰. **See tähendab, et sõjapõgenikud said alustada oma elu korraldamist ning sisetuleku teenimist samadel tingimustel kui kohalikud elanikud.** Seega võisid sõjapõgenikud takistusteta tööturule siirduda ja toetusi taotleda ning nende leibkonna sisetulek võis kujuneda nii töötasust kui ka vastuvõtva riigi ja Ukraina toetustest. Eestis on võimalik sõjapõgenikel saada nt perehüvitisi, vanemahüvitist, puudega isiku sotsiaaltoetusi. Kohalikust omavalitusest saab vajadusel taotleda toimetulekutoetust ning toiduabi, töötud saavad töötutoetusi jne. Pensionite maksmist jätkab küll Ukraina Pensioniamet, kuid olukorras, kus makstav pension on väiksem Eesti rahvapensionist, see vahe hüvitatakse. Seega saavad Ukraina sõjapõgenikud Eesti riigilt enamasti abi ja toetust samadel alustel kui Eesti kodanikud, lisanduvad veel spetsiaalselt nende abistamiseks loodud võimalused. **Tegelikuses moodustasid sõjapõgenikele välja makstud toetused väikse osa kõikidest toetustest.** 2022. aasta detsembri alguse seisuga olid sõjapõgenikud saanud toetusi 9,4 miljoni euro ulatuses, mis moodustas 0,4% kõigile Eesti inimestele makstud toetustest²¹.

66% sõjapõgenikest oli leibkonna üheks sisetulekuallikaks töötasu Eesti tööandjalt. Muud toetused olid sisetulekuallikaks 31% juhtudest ning töötutoetusi luges oma sisetulekute hulka 25% vastanutest. **Need leibkonnad, kus vähemalt üks leibkonnaliige töötas, olid majanduslikult paremal järjel** ning alla 450eurose sisetulekuga leibkondi oli nende seas kõige vähem²². Lisaks said töötavad sõjapõgenikud kohalike omavalitsustelt ja riigilt keskmiselt 36% võrra väiksemas summas toetusi. **Seega on hõivesse jõudmine väga oluline tagamaks sõjapõgeniku ja tema leibkonna toimetulek.** Toetuste kohta info saamisega pole aga suuri probleeme olnud – sõjapõgenikud ei tunnetanud info vähesust ega keelebarjääri, nimelt oskab enamik sõjapõgenikest väga hästi vene keelt ning tõenäoliselt hõlbustab see Eestis asjaajamist. Lisaks said kohalikud omavalitsused sõjapõgenike abistamisel ja nõustamisel abi ka kohalike Ukraina kogukonnalt.

Sõjapõgenike kulutusi mõjutavad mitmed tegurid: leibkonna suurus ning samal ajal ka leibkonna sisetulek, aga ka koht, kus sõjapõgenikud elasid. Näiteks Tallinnas elavatel sõjapõgenikel olid suuremad kulutused kui mujal Eestis elades – seda mõjutasid näiteks suuremad kulutused eluasemele (Tallinnas oli keskmine üür 479 eurot kuus, Eestis keskmiselt 400).

Ukraina sõjapõgenike jaoks olid kolm peamist vajadust, mis nõudsid lahendust, raha (27%), töökoht (34%) ning meditsiiniteenused ja pere taasühinemine (mõlemal juhul 23%). Vajadused aga sõltusid inimesest endast: töötute jaoks oli kõige olulisem töökoht, meditsiiniteenuseid vajasis enam vanemaealised, kindla elukohata inimeste jaoks olid jällegi majutusega seotud teemad olulisemad. Lisaks öeldi veel, et muret ei valmista mitte elu-olu Eestis, vaid see, et Ukrainas on sõda.

---

²⁰ Temporary protection (2022). European Commission. Migration and Home Affairs

[https://homeaffairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en]

²¹ Riik avaldas plaanid Ukraina uue võimaliku põgenikelaine puhuks. ERR (2023)

[<https://www.err.ee/1608815479/riik-avaldas-plaanid-ukraina-uue-voimaliku-pogenikelaine-puhuks>]

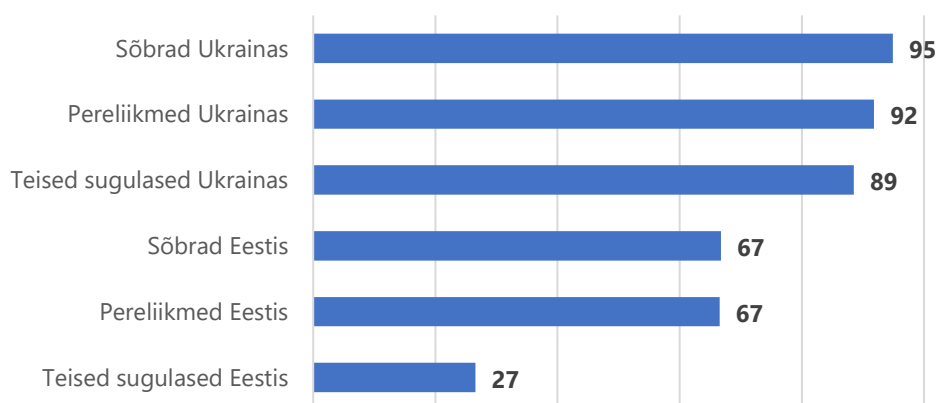
²² Oluline on märkida, et leibkondade jaotus suuruse järgi oli erinevate hõivestaatus rühmades sarnane

2.5. Kohanemine Eestis

Selles peatükis antakse eri teemade vaatenurgast ülevaade, kuidas on Ukraina sõjapõgenikud Eestis kohanenud: milline on nende usaldus Eesti riigi institutsioonide vastu, kas nad on kogenud Eestis vaenulikkust, milline on nende suhtlusringkond Eestis ja Ukrainas, kas nad õpivad eesti keelt, ning milline on nende üldine õnnelikkus. Peatüki andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring²³.

2.5.1. Suhtlusvõrgustik ja Eesti elanike suhtumine põgenikesse

Üheks tugevaks tõmbeteguriks rände puhul on sihtriigis olev võrgustik: kas seal on rahvuskaaslasti, tuttavaid ja pereliikmeid. Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuringu tulemused näitasid, et **2/3 sõjapõgenikest on Eestis pereliikmed ja veerandil teisi sugulasi, 28% pole Eestis ei peret ega sugulasi**. Enamikul sõjapõgenikest on pereliikmeid ja teisi sugulasi Ukrainas. Teistes riikides läbiviidud uuringute järgi on pereliikmeteta sõjapõgenike osakaal mujal olnud väiksem: Poola uuringu järgi ei olnud umbes neljandikul (24%) põgenikest seal pereliikmeid²⁴ ning sarnased tulemused avaldusid ka Saksamaa ja Poola internetiküsitluste põhjal²⁵. Teine oluline suhtlusringkonna osa on sõbrad (nii Eestis kui mujal). Enamikul Eesti sõjapõgenikest on Ukrainas sõpru ning enamikul (2/3) on ka Eestis sõpru. Lisaks kuuluvad sotsiaalsesse võrgustikku näiteks töökaaslaste ja naabrid. Enam kui pool tööil käivatest sõjapõgenikest suhtleb oma kolleegidega kas harva või mitte kunagi. Ka naabritega ei suhtle kas üldse või suhtleb harva ligi 60% vastanutest.

JOONIS 8. Sõjapõgenike suhtlusvõrgustik, %, N=1453

Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

²³ Espenberg, K., Lehes, L., Saapar, M. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 7: Kohanemine Eestis. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_kohanemine.pdf]

²⁴ [<https://www.nbp.pl/publikacje/migracyjne/ukrainian-refugees-2022.pdf>]

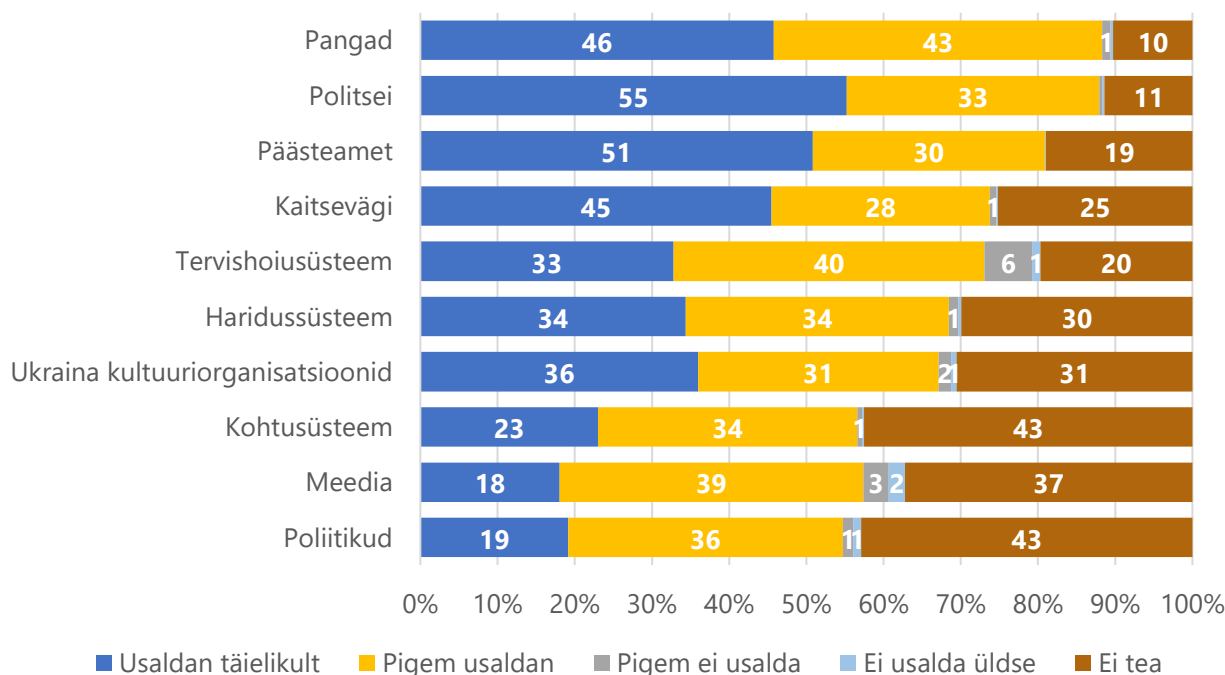
²⁵ [<https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/05/12/preliminary-findings-from-an-online-survey-of-ukrainian-refugees-in-germany-and-poland/>]

Valdav enamik Ukraina sõjapõgenikest (80%) ei ole Eestis kogenud enda suhtes vaenulikku suhtumist. Teistest rohkem on vaenulikku suhtumist kogenud Kirde-Eestis elavad sõjapõgenikud (32%), kõige väiksem on vaenulikku suhtumist kogenute osakaal Lõuna-Eestis (10,5%). Tallinnas on vaenulikku suhtumist kogenud 23%, Tartus 14% sõjapõgenikest. Kokkupuude vaenuliku suhtumisega on levinum nooremate vanusegruppide seas (18–49aastastest 22%, 50–64aastastest 14%, üle 65aastastest 8%).

2.5.2. Institutsioonide usaldamine

Ukraina sõjapõgenike usaldus Eesti institutsioonide vastu on kõrge: enamik kas usaldab neid või ei oska veel hinnangut anda, kuna puudub kokkupuude. Eesti institutsioonidest usaldavad Ukraina sõjapõgenikud kõige rohkem **pankaside** (täiesti või pigem usaldab 89% vastanutest), **politseid** (88%) ja **päästeametit** (81%) ning olulisi erinevusi soo, vanuse, tööturustaatus ega Eestisse saabumise aja lõikes ei ole.

Need tulemused on kookõlas ka Kaitseministeeriumi institutsioonide usalduse uuringuga, kus usaldus päästeteenistuste vastu on eestlaste ning mitte-eestlaste seas võrdsel tasemel.²⁶ Paljude institutsioonide puhul on suur nende vastajate osakaal, kes ei osanud hinnangut anda. See, nagu eespool öeldud, peegeldab ilmselt seda, et vastanul puudub kokkupuude ning seega pole ka kujunenud arvamust (joonis 9).

JOONIS 9. Usaldus Eesti institutsioonide vastu, %, N=1449

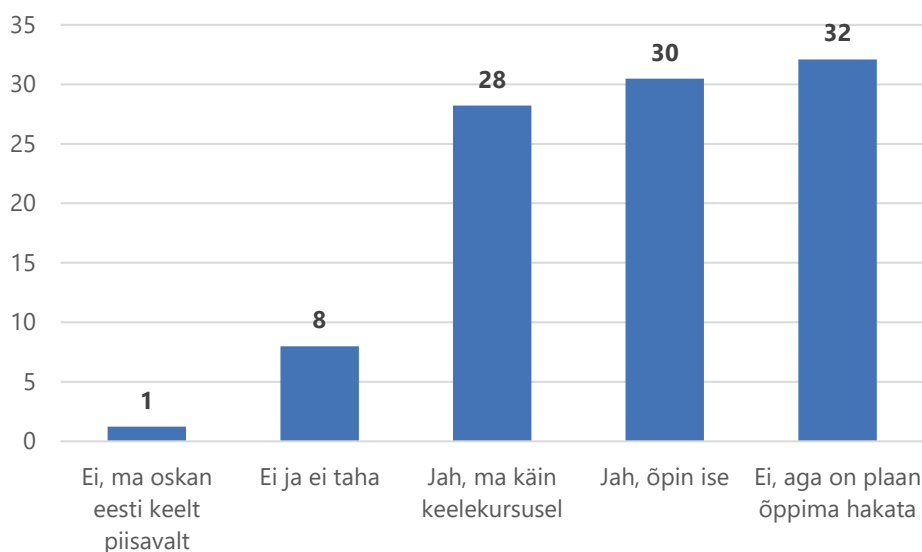
Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

²⁶ <https://www.postimees.ee/7196260/eesti-elanikud-usaldavad-koige-rohkem-paastet-ja-politseid>

2.5.3. Eesti keele õppimine

Kohaliku keele oskamine on integreerimise üks võtmeteguritest. See aitab hakkama saada igapäevatoimingutes, luua suhtlusvõrgustikku kohalike elanikega ning avardab tunduvalt töökohtade valikut. 2022. aasta juulis hakkas Eesti riik pakkuma ajutise kaitse saanud täiskasvanud Ukraina sõjapõgenikele tasuta Eesti keele õpet A1 tasemel. Riik eraldas selleks 4,5 miljonit eurot ning eesti keele õppe kohta oli 9000²⁷, õpe kestab keskmiselt kolm kuud²⁸.

Küsitluse tulemused näitavad, et **2022. aasta sügistelvel õppis enam kui pool sõjapõgenikest eesti keelt: 30% tegi seda omal käel ja ligikaudu sama suur osa (28%) käis eesti keele kursustel**. Neile lisanduvad veel 32%, kes eesti keelt veel ei õppinud, kuid ütlesid, et plaanivad õppima hakata. Oma eesti keele oskust hindas piisavaks 1% (joonis 10).

JOONIS 10. Eesti keele õppimine, %. N=1447

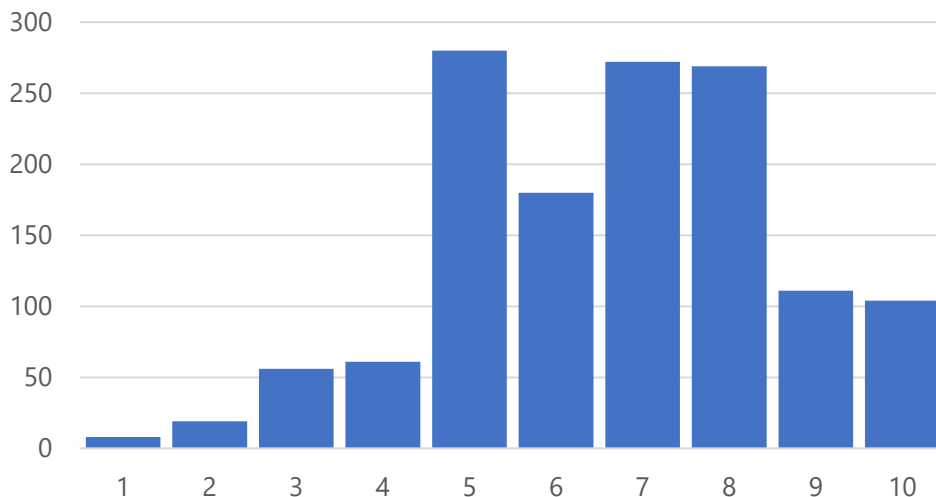
Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

2.5.4. Õnnelikkuse tase

Sõjapõgenikud hindavad oma õnnelikkuse taset madalamaks kui eestlased ja Eestis enne sõja algust elanud ukrainlased. Uuringus paluti sõjapõgenikel anda hinnang oma õnnelikkuse tasemele skaalal 0–10, kus 0 on väga õnnetu ja 10 väga õnnelik. **Keskmine õnnelikkuse hinnang oli sõjapõgenikel 6,64.** Võrdluseks, 2021. aasta Euroopa sotsiaaluuringu andmetel oli Eesti inimeste keskmine õnnelikkuse hinnang 7,53 ning eestlaste ja muust rahvusest inimeste vahel polnud erinevus statistiliselt oluline. Eestis elavate ukrainlaste keskmine õnnelikkuse tase oli 7,1.

²⁷ [<https://integratsioon.ee/ukraina-sojapogenikud-saavad-tasuta-kohanemiskoolitust-ja-eesti-keele-opet>]

²⁸ [<https://www.settleinestonia.ee/programme/temporary-protection-lang-module>]

Joonis 11. Õnnelikkuse hinnang, histogramm (hinnangu andnute arv), N=1447
 Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

2.6. Tulevikuplaanid

Peatüki andmete allikas on Ukraina sõjapõgenike küsitlusuuring²⁹.

Sõjapõgenike tagasipöördumist Ukrainasse mõjutab peamiselt julgeolekuolukord Ukrainas, mis pani neid algselt kodust lahkuma, sh näiteks vaenutegevuse intensiivsus ja selle muutumine erinevates Ukraina piirkondades. Kuid sõjapõgenike edasisi kavatsusi, täpsemalt kas ja millal naasta Ukrainasse, võivad mõjutada ka mitmed muud asjaolud ja tegurid, nt õiguslik alus sihtriigis viibida, pereliikmete asukoht, majanduslik toimetulek, eluaseme tingimused sihtriigis, sihtriigi toetuste vähenemine jpm. Osa põgenikest on sõja lõppu ära ootamata Ukrainasse juba ka naasnud. Näiteks 2022. aasta septembriks oli Ukrainasse naasnud kokku enam kui 8 miljonist sõjapõgenikust juba umbes 4,7 miljonit inimest. Samal ajal uued sõjapõgenikud alles lahkuvad Ukrainast³⁰.

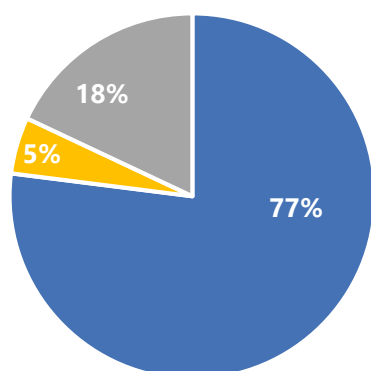
Vaatamata olukorra ebakindlusele annab analüüs võimaliku Eestisse jäämise ja Ukrainasse naasmise kohta infot selle kohta, kui palju ja millise profiiliga inimestega tuleks arvestada, kui sõda venib, kui inimestel pole enam kodu, kuhu naasta jms. See annab parema teadmise prognoosimaks sõjapõgenike vajadusi, aga ka nende panust Eestis tulevikus. Samuti annab Ukrainasse tagasirände, selle tõmbe- ja tõuketegurite ning tagasirändajate profiili uurimine olulist infot Ukrainale oma sõjapõgenike reintegreerimise poliitika kujundamiseks.

²⁹ Anniste, K., Lehes, L. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 8: Tagasiränne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
https://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/RITA_tagasiranne.pdf

³⁰ Dudinska, G., Michou, H., Mohamed, C. (2022). Ukrainian homecoming: A study of refugee returns from Poland.
<https://reliefweb.int/report/ukraine/ukrainian-homecoming-study-refugee-returns-poland-july-august-2022>

2.6.1. Tagasirände kavatsused: pikk plaan

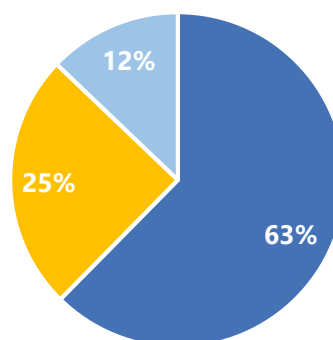
Ukraina sõjapõgenikelt uuriti küsitlusuuringus, kas nad loodavad kunagi Ukrainasse naasta. Suurem osa (77%) sõjapõgenikest ütles, et loodab kunagi Ukrainasse naasta, 18% ei osanud sellele küsimusele vastata ning ligi 5% ei looda või soovi Ukrainasse naasta (joonis 12). Oluline on siinkohal märkida, et küsimus ei sisaldanud ajalist määrdet ja ei anna seetõttu infot, kas loodetakse/soovitakse Ukrainasse minna kahe, kümne või kahekümne aasta pärast. Samuti ei öelnud need, kes ei looda kunagi Ukrainasse naasta või kes ei osanud sellele küsimusele vastata, et plaanivad tingimata just Eestisse jääda. Seetõttu küsiti uuringus ka täpsemalt, millises riigis nähakse end kolme aasta pärast. Neljandik Ukraina sõjapõgenikest näeb end ka kolme aasta pärast Eestis, ent enamik (ligi 2/3) loodab olla kolme aasta pärast tagasi kodumaal Ukrainas (joonis 13). Ülejäänud vastanutest (12%) valis mõne muu variandi, nt 7% ei tea, kus nad on kolme aasta pärast või pidas seda raskeks küsimuseks, 2% vastas, et see oleneb erinevatest asjaoludest (nt tahetakse olla kohtades, kus on turvaline ja kus on nende lapsed), 2% arvab, et elab kolme aasta pärast mõnes teises Euroopa Liidu riigis. Paar vastanut plaanib minna ka mujale kui Euroopa Liitu, täpsemalt Kanadasse ja Ameerika Ühendriikidesse.

■ Jah ■ Ei ■ Ei tea

JOONIS 12. Kas loodad ühel päeval Ukrainasse naasta? %, N=1386

Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

■ Ukrainas ■ Eestis ■ Muu

JOONIS 13. Kus sa tahaksid olla 3 aasta pärast? %, N=1456

Allikas: RITA uuringu küsitlus sõjapõgenike seas

2.6.2. Tulevikuplaane mõjutavad tegurid

Seda, millises riigis nähakse end kolme aasta pärast, mõjutavad nii olukord Ukrainas, sõjapõgenike õiguslik alus Eestis viibida, kui eeldatavasti ka mitmed isiklikud tegurid nagu pere ja sõprade asukoht ning kohanemine Eestis. Seepärast uuriti küsitlusuuringus sõjapõgenikelt, mis nende jaoks on olulisemad tulevikuplaane mõjutavad tegurid. Enim mõjutab Ukraina sõjapõgenike plaane olukord Ukrainas, 78% vastajatest peab seda väga oluliseks mõjutajaks. Tulevikuplaane mõjutab ka Eesti elamisloa saamine, mida peab väga oluliseks 47% vastajatest. Need kaks tegurit loovadki peamise raamistikku: kas on täidetud tingimused Ukrainasse naasmiseks või on olemas võimalus enda elu Eestis püsivalt sisse seada. Olulised tulevikuplaanide mõjutajad on ka pere ja sugulaste

elukoht ning hea töö leidmine Eestis, mida peab väga oluliseks vastavalt 39% ja 36% vastajatest. Vähesel määral mõjutavad Ukraina sõjapõgenike tulevikuplaane laste hariduslikud võimalused ja sõprade elukoht.

2.6.3. Ukrainasse naasta ja Eestisse jääda soovijate profiil

Vaadates järgneva kolme aasta jooksul Ukrainasse tagasi pöörduda soovivaid inimesi erinevate rühmade lõikes on näha, et naiste seas on meestest enam neid, kes soovivad olla kolme aasta pärast Ukrainas (66% naistest vs 54% meestest) ning veidi vähem neid, kes sooviksid jääda Eestisse (24% naistest ja 28% meestest).

Vanuse lõikes selgub, et Ukrainasse naasmise soov kasvab koos vanusega. Nii on vanemate Ukraina sõjapõgenike seas keskmisest oluliselt rohkem neid, kes loodavad kolme aasta jooksul kodumaale naasta: üle 65aastaste seas on nende osakaal 77%, samas kui näiteks 18–24aastaste seas on see 58%. Eestisse jäämise sooviga on vastupidi: nooremate seas on rohkem neid, kes näevad end kolme aasta pärast Eestis elamas.

Ukrainasse naasmise ja Eestisse jäämise plaanid erinevad veidi ka pereseisu vaatest. Abielus inimesed näevad end kolme aasta pärast Ukrainas veidi sagedamini kui vallalised inimesed (65% abielus vs 56% vallalised). Samas on abielus inimeste tagasirände puhul oluliseks teguriks see, kus riigis asub nende abikaasa praegu. Nimelt näevad abielus inimesed, kelle abikaasa viibib Eestis, end oluliselt sagedamini ka kolme aasta pärast Eestis kui need, kelle abikaasa Eestis ei ela (29% vs 17%) ning vastupidi, Ukrainas näevad end kolme aasta pärast sagedamini inimesed, kelle abikaasa Eestis ei ela (75% vs 59%). Samamoodi soovivad sagedamini Eestisse jääda inimesed, kelle vanemad või teised pereliikmed on Eestis.

Ukrainasse tagasipöördumise soovi võib mõjutada ka see, kui hästi inimene on Eestis kohanenud – kas ta on leidnud endale töö, kas tal on Eestis sõpru või tuttavaid ning kas ta oskab või õpib eesti keelt. Hõivestaatusel alusel soovivad keskmisest sagedamini Ukrainasse tagasi pöörduda mitteaktiivsed ning Eestisse jääda veidi sagedamini siin endale töö leidnud inimesed. Nii näeb 75% mitteaktiivsetest end kolme aasta pärast Ukrainas (keskmine 64%) ning 30% endale Eestis töö leidnutest end kolme aasta pärast Eestis (keskmine 26%). Lisaks tööalaselt Eestis paremini lõimunud inimestele soovivad siia keskmisest enam jääda ka need, kes on sotsiaalselt paremini lõimunud. Näiteks nendest, kes suhtlevad igapäevaselt oma eestlastest sõpradega, näeb end kolme aasta pärast Eestis 37%, samas kui need, kellel Eestis sõpru pole ja kes eestlastega peaaegu üldse ei suhtle, näeb end kolme aasta pärast Eestis 16%. Ka eesti keele kursustel käijate seas on rohkem neid, kes näevad end kolme aasta pärast Eestis (35%) kui nende seas, kes keelekursustel ei käi (22%).

3. KOKKUVÕTE

Raporti kokkuvõtte kirjutamise ajaks on Venemaa täiemahuline sõda Ukrainas kestnud veidi rohkem kui aasta. Vaatamata sellele, et sõja algusega võrreldes on asjad liikunud mõnevõrra paremuse poole, okupeeritud piirkond on vähenenud ning valdav osa sõjategevusest kandunud Ukraina idaaladele, pole Venemaa vaenulikud kavatsused kuhugi kadunud.

Paljud Ukrainlased on otsustanud põgeneda sõja eest Eestisse ning käesolev raport annab ülevaate sellest, milline on Ukraina sõjapõgenike olukord Eestis. Selles tuginetakse peamiselt kahele allikale. Hakkamasaamist tööturul (eeskätt selle muutumist ajas) analüüsitakse registriandmete põhjal. Muude eluvaldkondade nagu hariduse, majutuse, tervise, sotsiaalse hakkamasaamise, tagasipöördumise kavatsuste ning lisaks sellele ka mõningate täiendavate tööturгу puudutavate teemade kohta info saamiseks viidi 2022. aasta neljandas kvartalis läbi põhjalik küsitlusuuring ajutise kaitse saanute seas. Kui pole märgitud teisiti, põhineb järgnevas kokkuvõttes kajastatav statistiline informatsioon selle küsitluse andmete ning peegeldab eeskätt küsitluse läbiviimise ajal valitsenud olukorda. Pole välistatud, et kokkuvõtte kirjutamise ajaks on olukord mõnevõrra muutunud.

Kelle nägu on Ukraina sõjapõgenik?

Täiskasvanud Ukraina sõjapõgenik Eestis oli 2022. aasta neljandas kvartalis haritud noore terve naise nägu: kolmveerand (74%) kõikidest Eestisse saabunud täisealistest Ukraina sõjapõgenikest on naised ning üle poole (55%) on 18–39aastased. Ligi pool (51%) Eestisse saabunud täiskasvanud Ukrainlastes on kõrgharidusega. Eestisse jõudis ka palju lapsi, kes moodustasid sõjapõgenike arvust veidi üle kolmandiku (37%).

Tööturg

Ajutise kaitse saanud on Eestis asjaolusid arvestades hästi tööd leidnud. 2022. aasta detsembris teenis neist sotsialmaksuga maksustatud töist tulu ca 41% (võrdluseks : Eesti 16–65aastaste seas oli vastav näitaja 63%). Tulu teenijate osakaal on püsinud suve algusest saadik enam-vähem stabiilsena. Küsitlusuuringu andmetel oli hõivatute osakaal isegi veidi kõrgem (ca 55%). Erinevused registriandmetest on eeldatavasti valdavalt tingitud erinevast arvutusmetoodikast ning sellest, et küsitlus võttis arvesse ka töötamist Ukraina tööandjale, mis Eesti registrites ei kajastu. Lisaks suurendab küsitlusuuringu näitajat tõenäoliselt mitteametlik töötamine.

Kuigi Ukraina sõjapõgenikud olid kõrgemalt haritud (51% täisealistest sõjapõgenikest olid kõrgharidus), näitas küsitlusuuring, et Eestis töötati ametikohtadel, mis ei nõudnud erioskusi ning 62% töötasid ametil, mis ei vastanud nende haridustasemele – parema töökohta leidmist takistab keelebarjäär. Kuigi ligi 75% töötavate Ukraina sõjapõgenike töökoht ei vasta nende erialale, ütles 59% töötavatest sõjapõgenikest, et nad ei otsi endale hetkel uut töökohta. Samas pikaajaliselt ei ole selline olukord kindlasti jätkusuutlik. Ukraina sõjapõgenikud tahavad tööle minna ka siis, kui peaks töötama ametikohal, kus nad Ukrainas ei töötanud – esmatähtis on ilmselt siiski sissetuleku teenimine. 85% töötutest sõjapõgenikest oleksid nõus vastu võtma ka töö, mis eeldab madalamat haridustaset.

Eestisse jõudes kasutati töö leidmiseks kohalike Ukrainlaste võrgustikku ja sidemeid, sest Töötukassa-laadset riiklikku institutsiooni Ukrainas väga ei usaldata. Töötukassas on küll arvel

enamik töötutest sõjapõgenikest, kuid sinna on nad jõudnud eelkõige vastuvõtukeskuste ja kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate suunamise kaudu, et saada toetusi ja teenuseid. Töötukassa kaudu leiab töö siiski üsna väike osa.

Haridus

Enamik Ukraina põgenikest on oma lapsed Eestis kooli pannud. Kui nad seda teinud pole, siis mitte niivõrd hirmust teistsuguse õppekava ees või raskuste tõttu koolikoha leidmisel, vaid sagedamini seepärast, et laps jätkab õppimist Eesti kooli asemel Ukraina kooli distantsõppes. Kooliealiste lastega põgenikest on lapsed kooli pannud 81%. Neist, kelle laps ei käi Eestis koolis, tõi 62% põhjusena välja distants- või koduõppes jätkamist. Raskusi koolikoha leidmisel märkis põhjusena vaid 5%, teistsugust õppekava kui takistust 3% ning Eestis lahkumise plaani 2%.

Eestisse saabunud Ukraina põgenikud eelistaksid oma lastele ukrainakeelset haridust sõltumata sellest, kas nad plaanivad Ukrainasse naasta või mitte. Ukrainakeelset haridust eelistab oma lastele 58% alaealiste lastega põgenikest, eestikeelset 19% ning venekeelset 6%.

Sugugi mitte kõik põgenikest ei pea vajalikuks oma last Eestis lasteaeda panna – võib arvata, et nad saavad laste hoidmisel loota ka perele ja sõpradele. Samas teab enamik põgenikest, kust lasteaia kohta vajadusel infot leida. Oma lapse(d) on lasteaeda pannud 60% lasteaiaaialiste lastega põgenikest. Neist, kelle laps lasteaias ei käi, tõi 46% põhjuseks lasteaeda panemise plaani puudumist ning kõrgem on see osakaal kust nende seas, kellel olid juba saabumisel Eestis pere või sõbrad või kelle abikaasa on samuti Eestis. 75% põgenikest, kes alles plaanivad lapse lasteaeda panekut, teavad, kust lasteaia kohta infot leida.

Põgenikud on huvitatud huviharidusest oma lastele, ainult 16% lapsevanematest ei soovi oma lapsele huviharidust isegi siis, kui leidub sobivaid tasuta tegevusi.

Majutus

68% Ukraina sõjapõgenikest elas eraldi korteris ning peamiselt elati suuremates linnades – Tallinnas ja Tartus. Mida kauem on Eestis viibitud, seda rohkem elati omaette elamispiinal ning mida hiljem saabuti, seda rohkem elati ajutisel riigi pakutaval majutuspiinal. Võrreldes suvel läbi viidud uuringuga oli sügiseks eraldi korteris elavate sõjapõgenike osakaal kasvanud. Toona elas eraldi korteris või majas 45% vastanutest. Seega oli riigi abi majutuse osas vajalik ja asjakohane pärast saabumist, kuid praeguseks saadakse omaette hakkama.

Töö leidnud Ukraina sõjapõgenikud ei vaja enam eriti riigi tuge majutuse eest tasumisel. Eesti riik tasus töötavate sõjapõgenike eluaseme eest täielikult vaid 4% juhtudest.

Ukraina sõjapõgenikel oli kindlustunne elukoha osas – 65% sõjapõgenikest võisid oma elukohas elada nii kaua, kui see neile vajalik oli. Nii oli võimalik keskenduda muule: töötamisele või töö leidmisele ning lastele hariduse võimaldamisele.

Tervis

Saabunud sõjapõgenikel on hea tervis – pika teekonna on ette võtnud parema tervisega inimesed (ja nooremad, kellel ongi vähem terviseprobleeme). Kroonilisi haigusi on vähem kui neljandikul, mis on vähem võrreldes ülejäänud samaealiste Eesti elanikega. Enamik vastajatest teab, kuidas on Eestis võimalik tervishoiualast abi saada, siiski tunneb iga neljas, et vajab infot perearsti ning iga viies hambaravi kohta. Alaealiste lastega sõjapõgenikest enamik on oma lapsi peamiste nakkushaiguste vastu vaktsineerinud. Neid, kes lapsi vaktsineerida ei kavatse, on suhteliselt vähe.

Sotsiaalne hakkamasaamine

Kuna üle poolte sõjapõgenikest on leidnud endale töö, on leibkondade üheks peamiseks sissetulekuallikaks töötasu. Keskmine sissetulek töötasuna oli märksa suurem kui keskmine sissetulek toetustena – seega suurem osa leibkonna sissetulekust on enda teenitud ega põhine vaid toetustel ning toetustest elamine ei ole tõenäoliselt hakkamasaamiseks piisav.

Leibkonnad, kus oli vähemalt üks töötav liige, said tõenäoliselt paremini hakkama – nende kogusissetulek oli suurem kui töötutel või mitteaktiivsetel. Seega, kui Ukraina sõjapõgenikud jõuavad tööhõivesse, on ka nende leibkonna majanduslik olukord parem.

Ukraina sõjapõgenikud ütlesid kõige enam (37%), et üheks nende suurimaks vajaduseks oli raha. Selliseid inimesi oli töötute seas suhteliselt rohkem (43%) kui töötajate seas (36%). Järelikult aitab hõivesse jõudmine hakkamasaamist parandada.

Info saamine sotsiaaltoetuste kohta ja nende taotlemine oli enamasti sõjapõgeniku jaoks lihtne. Ametiasutustes ei olnud keelebarjäärist tingitud probleeme. Riigi ning kohalike omavalitsuste töötajad on toime tulnud info andmise ning toetuste taotlemisel abistamisega. Siin on abiks olnud Ukraina sõjapõgenikest nõustajate palkamine.

Tagasipöördumiskavatsused

Kuni sõjategevuse lõppemiseni on julgeoluolukord erinevates Ukraina piirkondades ettearvamatu, mistõttu valdaval osal Eestisse jõudnud sõjapõgenikel on keeruline hinnata oma lühi- ja pikaajalisi plaane seoses võimaliku Ukrainasse naasmisega. Siiski loodab üle poolte Ukraina sõjapõgenikest olla kolme aasta pärast tagasi kodumaal: 63% näevad end Ukrainas, 25% Eestis. Peab arvestama, et kolmandik põgenikest on piirkonnast, kus käib aktiivne sõjategevus ning neil ei pruugi olla kodu, kuhu tagasi minna. Lisaks mõjutab tagasipöördumist kindlasti ka sõja kestvus, sest mida kauem sõda kestab, seda suurem on tõenäosus Eestisse jääda.

Sõjapõgenike tulevikuplaane mõjutavad enim olukord Ukrainas, Eestis elamisloa saamine ja pere ning sugulaste elukoht. 78% vastajatest peab olukorda Ukrainas väga oluliseks tulevikuplaanide mõjutajaks. Eestis elamisloa saamist peab oluliseks 47% ning pere ja sugulaste elukohta peab oluliseks 39% vastajatest. Vaid imeväike osa (3%) Eestis elavatest ajutise kaitse saanud täiskasvanud sõjapõgenikest plaanis küsitluse toimumise ajal naasta järgneva kolme kuu jooksul püsivalt Ukrainasse. Enamik neist tõi põhjuseks, et soovitakse minna oma Ukrainasse jäänud pereliikme juurde ning palju toodi välja ka seda, et Ukraina on muutunud ohutumaks. Peamise põhjusena, miks ei soovitud lähima kolme kuu jooksul Ukrainasse naasta, märgiti seda, et Ukrainas ei ole veel ohutu ega turvaline, aga sageli ka seda, et puudusid elementaarsed teenused nagu tervishoid, elekter, vesi ja/või taristu.

Huvi eesti keele õppimise vastu on suur. Eestis viibivatest Ukraina sõjapõgenikest 28% osaleb eesti keele kursustel, 30% õpib iseseisvalt ja 32% plaanib eesti keelt õppima hakata.

4. POLIITIKASOOVITUSED

- Eesti demograafiat ja tööturuseisundit arvestades on ajutise kaitse saanud inimesed võimeline, mida ei tohiks käest lasta. Eestisse on saabunud tuhandeid inimesi, kelle oskusi ja teadmisi ei suudeta siin praegu täies mahus rakendada. Üks osa sellest probleemist on eeldatavalt seotud oskuste tuvastamisega ning teine tööandja ja töötaja kokku viimisega. Tuleks analüüsida, kas Töötukassa käsutuses olevad vahendid on selle kriisi kontekstis piisavad ja vajadusel neid täiendada.
- Põgenike toimetulekut analüüsidest ilmsel, et need, kes on integreeritud tööturule, said kenasti hakkama. Seetõttu tuleks Töötukassal kindlasti jätkata vastavate programmidega, kus antakse Ukraina haritud sõjapõgenikele võimeline siseneda Eesti tööturule sellistesse ametitesse, mis vastavad nende haridustasemele, olgu sobilikeks meetmeteks siis keeleõpe või erialase kvalifikatsiooni kohaldamine Eesti oludele (medõed, kooliõpetajad jne).
- Uuringu tulemused näitavad, et võrgustikud aitavad ajutise kaitse saanutel kiiremini tööd leida, ent võrgustikud võivad olla ka omamoodi lõks, mis suunab inimesi eeskätt nendele töökohtadele, mis on võrgustiku liikmetele tuttavad või kättesaadavad. Pikemas perspektiivis on oluline, et võrgustikud ei hakkaks ajutise kaitse saanute valikuid piirama ning ei takistaks neil liikumist töökohtadele, mis sobivad paremini kokku nende oskusega. Konkreetsemalt tähendab see seda, et ajutise kaitse saanute hulgas tuleb teha teavitustööd eesmärgiga suurendada Töötukassa usaldusväärset töövahendajana.
- Uuringu tulemused viitavad sellele, et ettevõtted, kus Venemaa kodakondsusega ja määratlemata kodakondsusega töötajad moodustavad märkimisväärse osa, on pelglikumad ajutise kaitse saanute tööle võtmisel. See võib viidata diskrimineerimisele ja teema vajaks põhjalikumat analüüsi.
- Kuna pole selge, kui paljud Eestis koolis käivatest Ukraina põgenike lastest osaleb ka Ukraina kooli distantsõppes, kui järjepidevalt seda tehakse ning milline on nende laste iganädalane koormus, vajab põgenikest laste ja noorte olukord, õpikoormus ja vaimne tervis edasist uurimist.
- On oluline, et Eestisse jääda soovivate sõjapõgenike lapsed omandaks kõrgetasemelise eesti keele, mis aitaks neil tulevikus tööturul ja ühiskonnas edukalt toime tulla. Samas ei kavatse paljud sõjapõgenikud Eestisse püsivalt jääda ning isegi need, kes seda plaanivad, peaks säilitama ka oma emakeele ja suutma hoida sidet Ukraina kultuuriruumiga. Seetõttu tuleks Eestis leida viise, kuidas pakkuda õpilastele võimalusi nende emakeele arendamiseks Eesti koolitundides ja haridussüsteemis laiemalt.
- Pikaajaline ajutisel pinnal elamine on sõjapõgenike jaoks stressirohke, eriti puudutab see majutamist laevadel ja hostelites. Tuleks hoolitseda selle eest, et majutus sellistes ajutistes peatuspaikades ei kujuneks pikaajaliseks. Põgenikele tuleks pakkuda nõustamist ja abi püsivama majutuse leidmiseks.

LISA 1. KÜSITLUSUURINGU METOODIKA KIRJELDUS

Küsitlusankeet valmis tihedas koostöös Eesti ministriumidega ning oli kantud eesmärgist koguda andmeid, mida ministriumid vajavad otsuste tegemiseks. Küsimustik koosnes 85 küsimusest ja 11 teemast: taustainfo, leibkonna struktuur, laste haridus, laste terviseseisund, vastaja terviseseisund, majutus, eluase ja toimetulek, tööturul osalemine, kohanemine, mobiilikasutus ning tulevikuplaanid.

Sotsiaalministeeriumi andmetel oli 2022. aasta 15. novembri seisuga Eestis ajutise kaitse saanud 38 734 Ukraina sõjapõgenikku, neist 25 292 olid 18aastased või vanemad. Sõjapõgenikke elab kõigis kõigis Eesti maakondades, kuid maakondade võrdluses erineb registreeritud elukohaga Ukraina sõjapõgenike arv suurel määral. Umbes 30% sõjapõgenikest ei olnud nimetatud ajal Eestis registreeritud elukohta ning polnud teada, kus nad tegelikult elavad. Neid välja jättes elas peaaegu pool (48%) Tallinnas, ülejäänud sõjapõgenikud olid koondunud Harjumaale (10%), Tartumaale (10%), Ida-Virumaale (8%), Pärnumaale (6%) ja Lääne-Virumaale (4%), ülejäänud maakondades elas kokku umbes 14% sõjapõgenikest.

Küsitluse sihtgruppi kuulusid Eestis ajutise kaitse saanud täiskasvanud (vanuses 18+) Ukraina sõjapõgenikud. Uuringu läbiviimiseks saadi kooskõlastus Sotsiaalministeeriumi juures tegusevalt Eesti bioeetika ja inimuuringute nõukogult ja Andmekaitse Inspeksioonilt. Küsitlusuuringus osalejate kontaktandmete saamiseks tehti päring rahvastikuregistrile. Eraldi moodustati lisavalim neist ajutise kaitse saanud Ukraina sõjapõgenikest, kellel pole rahvastikuregistris registreeritud elukohta nii, et küsitluse tulemused on selles grupis üldistatavad üldkogumile.

Valimi koostamisel võeti aluseks Eestis ajutise saanud täiskasvanud sõjapõgenike jagunemine administratiivüksuste kaupa. Uuringus osalesid Eesti eri piirkondades elavad eri vanusegruppides Ukraina sõjapõgenikud, nii mehed kui naised. Hiiumaa ja Saaremaa ühendati valimi koostamisel üheks administratiivüksuseks, kuna Hiiumaal elas valimi koostamise ajal liiga vähe sihtrühma liikmeid, et neist eraldi gruppi teha. Tallinna linn moodustas eraldi kihi nagu ka need sihtrühma liikmed, kellel polnud rahvastikuregistris registreeritud elukohta. Tallinna puhul taotleti seda, et kogutavad andmed võimaldaksid teha pealinna kohta üldistatavaid järeldusi. Tallinna linn jagati küsitluses linnaosade alusel alakihideks. Administratiivüksused, kus elas alla 4–5% ajutise kaitse saanud sõjapõgenikest, kombineeriti üheks alakihiks. **Lõppvalimi eeldatav suurus oli registriandmete põhjal 1450 inimest ning see jagunes 16 kihiks: 14 maakonda, Tallinn ja “teadmata”.**

Küsitluse käigus selgus, et osa rahvastikuregistrisse märgitud kontaktandmetest ei kuulunud sõjapõgenikule, vaid nt inimesele, kes oli teda Eestis ajutise kaitse saamisel abistanud (34 inimest); oli inimesi, kes olid Ukrainasse naasnud või kolinud teise riiki. Kõige rohkem oli selliseid inimesi nende seas, kellel puudus Eestis registreeritud elukoht (kokku 13 inimest). Registris on ka neid, kellel on andmetesse märgitud samad kontaktandmed, nt abikaasad, lapsed-vanemad või Ukraina telefoninumbrid, mis enam ei toimi (tabel 1).

TABEL 1. Ülevaade küsitluse käigus ilmnenuid probleemidest seoses kontaktandmetega

Maakond	Korduvad kontaktid	Pole Ukraina sõjapõgenik	Pole enam Eestis
Tallinn	2	8	7
Harjumaa		4	3
Ida-Virumaa	6		5
Järvamaa		2	
Jõgevamaa	1	2	
Läänemaa	2		1
Lääne-Virumaa	5	1	
Pärnumaa	4	4	1
Põlvamaa		2	
Raplamaa	3	2	
Saaremaa + Hiiumaa	1		
Tartumaa	2	3	
Valgamaa	2	1	1
Viljandimaa	2	1	
Võrumaa		4	1
Teadmata	2	34	13
KOKKU	32	68	19

Andmete kogumiseks kasutati segameetodit, andmeid koguti nii telefoniintervjuude (CATI, *computer-assisted telephone interviewing*) kui veebis isetäidetava (CAWI, *computer-assisted web interviewing*) ankeediga. Telefoniintervjuusid viis läbi kaheksa intervjuerijat, kes kõnelevad nii ukraina kui vene keelt.

Küsitlus viidi läbi oktoobrist detsembrini 2022. Küsitluse läbiviimisel jälgiti hoolikalt teaduseetika põhimõtteid. Vastanutele tagasi anonüümsus ning vastanuid ei ole võimalik uuringus tuvastada. Uuringus osalejatele tutvustati uuringu fookust ja uuringus järgitavaid eetikaprintsiipe ning küsiti nõusolekut uuringus osalemiseks. Vastata oli võimalik kahes keeles: ukraina ja vene keeles. Vastuste kogumiseks kasutati küsitluskeskkonda SurveyMonkey.

Küsitletavaid valiti valimisse juhuvaliku alusel. Kui valimisse kaasatud inimeseni ei õnnestunud jõuda (telefoniintervjuu puhul püüti kontakti saada kolmel korral) või ta keeldus küsitluses osalemast, asendati ta valimis uue liikmega. **Lõppvalimisse kuulus 1598 inimest: 775 vastasid veebiküsitlustikule ja 674 telefoniintervjuule.** 296 sihtgrupi liiget keeldus küsitluses osalemisest, seega oli vastamise määr 85%. Intervjuerijatel ei õnnestunud ühendust saada 422 sihtgrupi liikmega. Kõige madalam oli keeldunute osakaal nende hulgas, kellel polnud rahvastikuregistris registreeritud elukohta, kuid samas oli tegu grupiga, kelleni oli kõige keerulisem jõuda (keeldumiste osakaal 8%, kontakti mittesaamise osakaal 31%) (tabel 2).

TABEL 2. Ülevaade küsitlusele vastamisest

Maakond	CATI	CAWI	Keeldumised	Ei õnnestunud kontakti saada	Katkestatud	Osaliselt vastatud
Tallinn	188	197	68	37	19	30
Harjumaa	78	58	22	16	3	5
Ida-Virumaa	25	64	32	26	6	14
Järvamaa	5	22	10	22	2	11
Jõgevamaa	6	17	8	27	2	6
Läänemaa	6	14	7	15	1	3
Lääne-Virumaa	25	49	23	13	7	9
Pärnumaa	52	50	21	30	4	10
Põlvamaa	8	12	7	7	6	2
Raplamaa	13	21	11	11	6	4
Saaremaa + Hiiumaa	21	19	12	18	7	7
Tartumaa	62	79	24	25	7	14
Valgamaa	19	15	10	5	1	4
Viljandimaa	14	15	7	4	2	2
Võrumaa	14	22	7	18	2	3
Teadmata	138	121	27	148	25	25
KOKKU	674	775	296	422	100	149

Lõppvalimisse kuulunud 1598 vastanust 1449 (91%) vastas kõikidele küsimustele ja 149 (9%) rohkem kui pooltele küsimustele. Vastamine võttis aega tavaliselt 20–40 minutit. Olenevalt vastaja profiilist oli võimalik, et osa küsimustest või küsimustiku osadest temalt ei küsitud, st tegu oli suunamistega küsimustikuga.

TABEL 3. Küsitlusele vastanute jagunemine soo, vanuse ja elukoha järgi

		Vastanute arv	Vastanute %	Registriandmed, %
Sugu	Mees	364	22,8	25,9
	Naine	1234	77,2	74,1
Vanusegrupp	18-29	404	25,3	26,0
	30-39	561	35,1	29,0
	40-49	363	22,7	20,5
	50-59	157	9,8	11,1
	60+	113	7,1	13,4
	65+	51	3,2	5,9
Regioon	Tallinn	580	36,3	33,6
	Harjumaa	169	10,6	6,8
	Kesk-Eesti	154	9,6	5,0
	Kirde-Eesti	113	7,1	5,3
	Lääne-Eesti	203	12,7	7,2
	Lõuna-Eesti	375	23,5	12,7
	Teadmata	4	0,3	29,5
KOKKU		1598	100	100

Andmete kogumisele järgnes kogutud andmete kontrollimine, puhastamine ja kodeerimine. Andmed kaaluti nii, et tulemused oleksid üldistatavad soo, vanusegruppide ja maakondade lõikes. Moodustati kaks kaalude gruppi, mis võtsid arvesse vastajate valiku tõenäosusi valimis, kohandusi keeldumiste osas ja poststratifikatsioonit UKRAINA sõjapõgenike ametliku statistika alusel:

- kaalud, arvestades lõpuni täidetud ankeete
- kaalud, arvestades nii osaliselt (50%) kui täielikult täidetud ankeete.

Andmeanalüüsis kasutati statistikapakette R, STATA ja SPSS. Peamiselt kasutati kirjeldava statistika meetodeid. Gruppide võrdlemisel kontrolliti erinevuste statistilist olulisust ja teemapaberite ning uuringuaruande tekstis on toodud vaid statistiliselt olulised erinevused, kui ei ole märgitud teisiti. Tagasipöördumise soovi analüüsimisel kasutati ka multinomiaalse logistilise regressiooni meetodit.

LISA 2. PROJEKTI KÄIGUS

VALMINUD RAPORTID

- Anniste, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 1: Sissejuhatus. Metoodika. Sõjapõgenike profiil. Tartu Ülikool, Poliitikauuringute keskus Praxis. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_sissejuhatus.pdf]
- Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 2: Majutus. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_majutus.pdf]
- Kendrali, E., Allemann, M., Kletter, T. (2023). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 3: Haridus. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [https://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/Teemapaber_haridus.pdf]
- Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 4: Tööturg. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_t%C3%B6%C3%B6turg.pdf]
- Kender, E. (2023) Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 5: Tervis. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [https://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/Teemapaber_tervis.pdf]
- Lees, K.; Espenberg, K. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 6: Toimetulek. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_toimetulek.pdf]
- Espenberg, K., Lehes, L., Saapar, M. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 7: Kohanemine Eestis. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-02/RITA_kohanemine.pdf]
- Anniste, K., Lehes, L. (2022). Ukraina sõjapõgenikud Eestis. Teemapaber nr 8: Tagasiränne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [https://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/RITA_tagasiranne.pdf]
- Trankmann, S.; Espenberg, K. (2023). Ukraina sõjapõgenikud Eestis, kes ei tööta ega otsi tööd. Tartu. Tartu Ülikool. [https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-04/RITA%20Ukraina%20kriis_S%C3%B5jap%C3%B5genikud%2C%20kes%20ei%20t%C3%B6%C3%B6ta%20ega%20otsi%20t%C3%B6%C3%B6d.pdf]
- Anspal, S., Järve, J., Kallaste, E., Sömer, M., Kadarik, K., Kivi, L. H. (2022). Mitteamiivsed ajutise kaitse saajad, Eesti Rakendusauuringute Keskus CentAR. [https://raportid.centar.ee/2022_RITAC19II_Mitteamiivsed_AK_saanud.html]
- Anspal, S., Järve, J., Kallaste, E., Sömer, M., Kadarik, K., Kivi, L. H. (2023). Ukraina sõjapõgenike kulutuste mõju Eesti majandusele, Eesti Rakendusauuringute Keskus CentAR. [https://raportid.centar.ee/2023_RITAC19II_Sojapogenike_moju_majandusele.html]
- Anspal, S., Järve, J., Kallaste, E., Sömer, M., Kadarik, K., Kivi, L. H. (2023). Ettevõtte töötajate kodakondsuse seosed ajutise kaitse saanute värbamisega Eesti registriandmete põhjal, Eesti Rakendusauuringute Keskus CentAR. [https://raportid.centar.ee/2022_RITAC19II_hoive_ja_kodakondsus.html]
- Anspal, S., Järve, J., Kallaste, E., Sömer, M., Kadarik, K., Kivi, L. H. (2023) Ukraina sõjapõgenikud Eestis: ajutise kaitse saajad tööturul [https://apps.centar.ee/ak_tooturg/]

